

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.

«___» _____ 2023р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2023р.

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБОМ
ДОШКИ БІЛЬГОУ. УКЛАДАННЯ ЗБІРКИ ВПРАВ ТА ІГОР

Кваліфікаційна робота
студента групи ДВм-22
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Модея Андрія Олеговича

Керівник старший викладач
Чулошнікова М. О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБОМ ДОШКИ БІЛЬГОУ	6
1.1. Сутність понять «когнітивні функції», «когнітивні здібності» та їх взаємозв'язок	6
1.2. Умови розвитку когнітивних здібностей дошкільників	12
1.2. Педагогічні умови ефективного формування когнітивних здібностей дошкільника.....	19
1.4. Засоби формування когнітивних здібностей дошкільника	27
Висновки до 1 розділу	33
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА ЩОДО ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБОМ ДОШКИ БІЛЬГОУ	35
2.1. Дошка Більгоу як засіб формування когнітивних здібностей дошкільників в практиці ЗДО та в домашніх умовах	35
2.2. Зміст і методика експериментальної роботи	39
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	49
Висновки до 2 розділу	56
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основи майбутньої особистості закладаються на етапах психічного розвитку в дошкільні роки. Саме в цей період якомога більше уваги приділяється дослідженням у таких сферах, як виховання, навчання та розвиток. Сучасна психологічна наука за останні роки розробила широкий спектр психодіагностичного та розвивального інструментарію, який дозволяє діагностувати та розвивати когнітивну сферу у дітей дошкільного віку. Розвинені когнітивні процеси (сприйняття, уява, пам'ять, мислення та увага) допомагають дітям здобувати знання про себе та навколишній світ, засвоювати та запам'ятовувати інформацію, вирішувати конкретні завдання.

Когнітивні здібності - це розумові навички та здатності людини до сприйняття, розуміння, обробки та використання інформації. Вони включають різні аспекти розумової діяльності, такі як мислення, сприйняття, пам'ять, мовлення, увага, рішення завдань, розв'язання проблем, логічне та абстрактне мислення, уява, обчислювальні навички і багато інших.

Ці когнітивні здібності грають важливу роль у розвитку людини і в її здатності вирішувати різні завдання та проблеми в повсякденному житті. Розвиток цих навичок відбувається протягом усього життя, але особливо активно впливає на розвиток дитини, включаючи дошкільний вік, коли відбувається інтенсивне формування основних когнітивних процесів.

Розвиваючи когнітивні навички, ми допомагаємо мозку швидше та ефективніше обробити, зрозуміти та завершити процес опрацювання інформації. Кожна когнітивна навичка відображає різний підхід, який використовує мозок для ефективного тлумачення та використання інформації. І саме з метою допомогти дітям розвивати мислення та його гнучкість, уяву та фантазію, нестандартно та креативно підходити до вирішення завдань, аналізувати інформацію і в подальшому інтегрувати отримані знання можна використовувати дошку Більгоу.

Дошка Більгоу (або Bigloo Board) - це освітній інструмент, який спеціально розроблений для розвитку когнітивних здібностей дітей, включаючи дошкільників. Вона поєднує в собі ігровий та навчальний підходи, створюючи середовище, де діти можуть вчитися і розвиватися через гру та інтерактивність.

Ця тема актуальна з кількох причин. Люди повинні якомога раніше отримувати позитивний соціальний досвід реалізації власних ідей та життєвих планів. Унікальність людини полягає не в її зовнішньому вигляді, а в тому, що вона вкладає і привносить у своє соціальне оточення. Особистісний ріст і самореалізація стимулюються ситуаціями, в яких людина є соціально прийнятною сама по собі, але це може статися тільки в тому випадку, якщо те, що здається важливим для неї, також цікаво іншим. Це по-перше, а по-друге, ідея гармонійної різноманітності як перспективної форми суспільного розвитку передбачає здатність до продуктивної ініціативи.

Пізнавальна активність дітей дошкільного віку - це якість, що постійно розвивається, яка відображає їхню пізнавальну готовність, інтерес до всього, прояв перетворювальної поведінки по відношенню до об'єктів, що їх оточують, переживання позитивних емоцій при отриманні нової інформації. Розвиток пізнавальної сфери у дітей дошкільного віку є складною взаємодією різних форм мислення, але головну роль у розвитку різних форм мислення відіграє уява дошкільників, завдяки якій вони формують образи об'єктів. Загалом, на думку багатьох фахівців, уява відіграє дуже важливу функцію в розвитку (пізнанні) дитини раннього віку, але важливо підкреслити, що когнітивний розвиток можливий лише за умови взаємозв'язку між розумовими процесами і практичними діями, які перетворюють об'єкти пізнання.

Вивченням когнітивної сфери дитини займалися такі вчені, як: Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Г. С. Костюк, Д. Б. Ельконін, В. В. Давидов, В. С. Мухіна, П. Я. Гальперін [49]. Цікаві ідеї щодо когнітивного розвитку були запропоновані Ж. Піаже [66, с.632]. Методику проведення пошукової діяльності з дітьми дошкільного віку досліджували Н. Яришева, С. Єлманова. Сьогодні питання когнітивної сфери досліджуються в наукових працях таких педагогів та

методистів, як : А. Ваврик, Є. Верещак, О. Гнатюк, С. Гончаренко, Т. Захарчук, Л. Кондратенко, Л. Манілова, Л. Строкач [8, с. 253].

Тема дослідження «Формування когнітивних здібностей дошкільника засобом дошки Більгоу» не достатньо висвітлена в сучасній педагогіці і тому потребує подальшого вивчення та дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов використання дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників.

Завдання дослідження:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з метою вивчення поняття «когнітивні функції», «когнітивні здібності» та її складових
2. Визначення педагогічних умов ефективного формування когнітивних здібностей дошкільника.
3. Характеристика засів формування когнітивних здібностей дошкільника та дошки Більгоу як один із засобів формування когнітивних здібностей дошкільника
4. Ознайомлення з досвідом використання дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільника у сучасній практиці ЗДО та в домашніх умовах.
5. Перевірка запропонованих педагогічних умов щодо впровадження в практику ЗДО дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників.
6. Визначення, на основі результатів експерименту, ефективність та доцільність використання дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників.

Об'єкт дослідження – формування когнітивних здібностей дошкільників.

Предмет дослідження – педагогічні умови використання дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників.

Гіпотеза дослідження: рівень когнітивних здібностей дошкільників буде вищим при впровадженні дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників.

У процесі використано комплекс **методів:**

а) теоретичні: аналіз науково-педагогічної та методичної літератури уможливив зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему та визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, педагогічних умов, критеріїв і показників сформованості когнітивних здібностей;

б) емпіричні: спостереження за навчальною діяльністю дітей дошкільного віку, бесіди, аналіз документів, педагогічні експерименти, які допомогли апробувати експериментальну роботу та встановити ефективність розробленої програми дослідження;

в) математичні: аналіз емпіричних даних.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБОМ ДОШКИ БІЛЬГОУ

1.1. Сутність понять та їх взаємозв'язок

Когнітивна сфера розвитку дитини — це область людської психології, яка пов'язана з когнітивними процесами та свідомістю, яка охоплює усвідомлення людиною себе, навколишнього світу та свого місця в ньому. Розвиток у когнітивній сфері – це розвиток мислення, пам'яті, уваги, уяви.

Здібності – одне з найбільш загальних психологічних понять. У зарубіжній і вітчизняній психології, починаючи з ХІХ століття, проблемі здібностей приділяється багато уваги (Г. Айзенк, Б. Г. Ананьєв, А. Біне, Д. Б. Богоявленська, Д. Векслер, Ф. Гальтон, Дж. Гілфорд, В. Н. Дружинін, Д. Н. Завалішина, А. В. Карпов, Р. Кетелл, А. Н. Леонт'єв, Б. Ф. Ломов, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, Ж. Піаже, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн, Ч. Спірмен, Р. Стенберг, Б. М. Теплов, А. Терстоун, М. А. Холодна, В. Д. Шадріков, В. Штерн та ін.). Зокрема, С.Л. Рубінштейн розумів під здібностями «... складне синтетичне утворення, яке включає в себе цілий ряд даних, без яких людина не була би здатною до якої-небудь конкретної діяльності, і властивостей, які лише в процесі певним чином організованої діяльності виробляються» [55, с.186].

Особливе місце у вивченні здібностей займає когнітивна здатність, яка забезпечує функцію сприйняття, обробки та застосування інформації. Незважаючи на значні дослідження, психологічна наука ще не має чіткого уявлення про структуру когнітивних здібностей і динаміку їх розвитку. Когнітивні здібності є частиною інтелекту. Сучасний рівень психологічного розвитку – це стан пізнавальних і творчих здібностей особистості. Рівень інтелекту, вимірний у цей час, більш-менш відображає запас психологічного досвіду, отриманого протягом життя. Динаміка розвитку відображає процес формування когнітивних функцій.

Пізнавальні здібності включають різноманітні показники пам'яті та розумової діяльності дітей у процесі засвоєння знань. Одним із важливих напрямків дослідження даної проблеми є пошук шляхів цілеспрямованого розвитку пізнавальних здібностей дітей шкільного віку.

З метою аналізу проблеми визначення пізнавальних здібностей школярів через спеціально створене (насичене освітнє) середовище ми розглянули предметно-інформаційні аспекти, які включають структуру навчального процесу, форму навчання та зміст освітньої програми.

Узагальнити результати досліджень вітчизняних і зарубіжних психологів спробувала Т.Н. Тихомирова вважає, що внесок оточення в розвиток інтелекту та креативності безсумнівний. На думку дослідників, широкий аналіз можна представити у вигляді кількох моделей, що описують вплив навколишнього середовища на психологічні здібності: модель розвитку через інформаційне збагачення, модель розвитку через навчання, модель наслідування, модель клімату, модель розпізнавання та ін. модель, модель експозиції та модель емоційної близькості, модель, модель когнітивного конфлікту, модель соціально-когнітивного конфлікту та модель імпліцитної оцінки [60, с.25].

Модель розвитку через інформаційне збагачення. Через свою природну природу ця модель є основою «теорії неявного навчання», яку використовують більшість батьків і вчителів. Поведінка, що базується на цій неявній теорії, включає надання дітям великої кількості інформації та практику у вирішенні розумових завдань. На жаль, ця проста модель не була повністю підтверджена.

Одним із важливих напрямків дослідження даної проблеми є пошук шляхів цілеспрямованого розвитку пізнавальних здібностей дітей шкільного віку.

Моделі розвитку через навчання історично перша наукова ідея полягала в тому, що розвитку сприяють ті самі аспекти ситуації, що й навчання: повторення та підкріплення.

Опозиційна модель пізнання. Ця ідея сформульована в рамках теорії Ж. Піаже. Розвиток мислення можна інтерпретувати як виникнення цієї збалансованої структури, або рівноваги[66, с.634].

У першому завданні дитина повинна була побудувати з сірників доріжку такої ж довжини, як і доріжка експериментатора. Труднощі завдання полягали в тому, що сірники експериментатора були довші, ніж у дитини, а еталонна доріжка мала зигзагоподібну форму. Діти, які не володіли збереженням довжини, вибудовували доріжку, кінці якої збігалися з кінцями зигзагоподібної доріжки експериментатора, не переймаючись тим, що в них ішло 4 коротких сірники проти 5 довгих експериментатора. Тоді дитині давалося таке завдання - побудувати доріжку, рівну доріжці експериментатора, але цього разу на іншому кінці столу. Позбавлені можливості привести у відповідність кінці ліній діти застосовують інший метод: вони перераховують число сірників в еталонній лінії і будують свою доріжку з того ж числа сірників (хоч і коротких). Тоді експериментатор повертав дитину до першого завдання, і той з розгубленістю помічав різницю в кількості елементів першої та другої моделі. Тут і виникав когнітивний конфлікт. Після цього пред'являлося третє завдання - побудувати доріжку поруч з прямою доріжкою експериментатора. Використовуючи стратегію, застосовану в попередній задачі, дитина зазвичай брав стільки ж сірників, скільки їх було в експериментатора, і виявляв розбіжність кінців ліній, складених із сірників різної довжини. Б. Інельдер, Е. Сінклер і М. Бове повідомляють, що їх розвивальна процедура виявилася в тій чи іншій мірі ефективною для -10 випробовуваних з 17.

Однак, існуючі на сьогоднішній день системи розвивального навчання виявляються менш ефективними, ніж, здавалося б, незначні фактори сімейного середовища.

Це можна пояснити наступним чином. Системи розвивального навчання містять певні навчальні тексти і завдання для тренування, які чітко визначають обсяг знань і когнітивну систему навчання, яку отримують учні. Установка на інтелектуальну діяльність не входить до цих систем, а передається вчителем

через його реакції у взаємодії з учнем. Результатом, як відомо, є те, що діти досягають неабияких успіхів в експериментальних школах, де викладають самі розробники методу та їхні наукові учні. Коли ж система поширюється в інших школах і потрапляє до рук звичайних вчителів, вона опускається до рівня традиційної навчальної програми або навіть нижче.

Проблема детермінації розвитку когнітивних і творчих здібностей у спеціально організованому освітньому просторі набула великого значення у зв'язку з феноменом інтелектуальної акселерації у дітей та підлітків і привернула увагу вітчизняних та міжнародних дослідників.

У 20 столітті робилися спроби пояснити зростання інтелекту дітей і дорослих впливом покращення освіти, поширення інформації та поліпшення харчування, здоров'я і гігієни, але такі припущення не отримали беззастережного підтвердження [65]

Спробу кількісно оцінити можливий внесок різних чинників у когнітивну реалізацію як один із факторів середовища розвитку зробив М. Сторфер. На його думку, когнітивне збагачення включає в себе доступність навчальних матеріалів, методів навчання та стимулювання поведінки, спрямованої на набуття знань, що призводить до інтелектуальної акселерації у сучасних дітей [56, с.47]

Умови, які позитивно впливають на розвиток дітей, визначаються як «збагачення середовища».

Деякі дослідники критикують цей підхід як "модернізацію" системи освіти в сучасних умовах, вказуючи на спрощення та збіднення розвитку; А.В. Запорожець, Є.О. Смірнова, Н.А. Виноградова та інші вважають, що на зміну цьому підходу має прийти «ампліфікація» розвитку дитини а А.В. Запорожець пише, що він має прийти на зміну так званому «спрощенню», тобто ототоженню розвитку дитини з накопиченням знань, умінь і навичок [21, с.273]

Ампліфікація розвитку відбувається відповідно до вимог тематичної та інформаційної складової середовища, в якому відбувається розвиток дитини.

Таким чином, збагачене освітнє середовище надає кожній дитині можливість отримати спеціально організований додатковий контакт, який має формуючий вплив на розвиток компетентностей.

Дослідження когнітивних функцій були предметом інтересу для багатьох вчених та дослідників у галузі психології та когнітивної науки протягом декількох десятиліть. Серед видатних вчених, які значною мірою сприяли розвитку цієї області, можна виділити наступних: Джордж Міллер - американський психолог, який відомий своєю роботою у галузі когнітивної психології. У 1956 році він опублікував статтю під назвою «Магічне число сім плюс-мінус два», де він розглядав межі працездатності короткочасної пам'яті індивідуума. Джин Піаже - швейцарський психолог, який вивчав розвиток когнітивних функцій в дітей. Він розробив теорію когнітивного розвитку, яка описує стадії розвитку інтелекту від дитинства до дорослості. Аарон Бек - американський психіатр і психолог, який розробив когнітивну терапію, фокусуючи увагу на когнітивних процесах та поняттях, таких як автоматичні думки і когнітивні перекося. Елізабет Лофтус - американська психолог і когнітивний дослідник, яка вивчала пам'ять і природу відтворення інформації в свідомості. Вона внесла важливий внесок у дослідження ложних спогадів та відтворення подій. Нельсон Коулс - американський психолог, який зосередився на дослідженні мовлення та мовних функцій, зокрема на когнітивних процесах, пов'язаних із читанням [20, с.7].

Ці дослідники і багато інших спеціалістів працювали над вивченням різних аспектів когнітивних функцій, що включають сприймання, пам'ять, мислення, увагу, мовлення та інші психічні процеси. Їхні дослідження внесли величезний внесок у розуміння того, як мозок обробляє інформацію та як функціонує людський інтелект.

Когнітивні функції - це психічні процеси та функції, які відповідають за обробку інформації в мозку людини. Ці функції дозволяють нам сприймати, розуміти, зберігати та використовувати інформацію з оточуючого світу. Когнітивні функції включають в себе різні аспекти мислення та сприйняття, і

вони грають ключову роль у розвитку і функціонуванні людського розуму [23,с.53]. Основні когнітивні функції включають:

Сприймання: Здатність сприймати інформацію через органи чуття, такі як зір, слух, дотик, смак і запах.

Мислення: Здатність формулювати думки, робити висновки, розв'язувати проблеми і приймати рішення.

Пам'ять: Здатність зберігати, відтворювати і використовувати інформацію, яка була отримана раніше.

Увага: Здатність концентрувати увагу на певних об'єктах або завданнях, ігноруючи інші подразники.

Мовлення і мовні функції: Здатність виражати свої думки і ідеї за допомогою мови, розуміти мову і інші мовні навички.

Сприйняття і розуміння: Здатність розрізняти інформацію, розуміти її значення і вмикати її в загальний контекст.

Візуально-просторова обробка: Здатність розрізняти об'єкти у просторі, а також розуміти їх розташування і відносини.

Творчість і уява: Здатність створювати нові ідеї, образи і концепції [27].

Когнітивні функції важливі для розвитку та функціонування розуму людини в різних сферах життя, включаючи навчання, роботу, розваги та взаємодію з оточуючим світом. Вони є об'єктом вивчення в психології та когнітивній науці і важливі для розуміння і підтримки психічного здоров'я і пізнавального розвитку людини.

Когнітивні функції і когнітивні здібності є ключовими поняттями в психології та когнітивній науці, і вони взаємопов'язані, але мають свої власні сутнісні характеристики [35, с.8].

Когнітивні функції представляють собою психічні процеси, які відповідають за обробку інформації в мозку людини. Ці функції включають сприймання, мислення, пам'ять, увагу, сприйняття, мову та інші ментальні операції. Приклади когнітивних функцій: Сприймання візуальної інформації,

розв'язування завдань, запам'ятовування інформації, формулювання мовлення тощо. Когнітивні функції дозволяють людині сприймати, обробляти, зберігати та використовувати інформацію з оточуючого світу.

Когнітивні здібності є індивідуальними рівнями здатності людини виконувати різні когнітивні завдання та завдання, пов'язані з мисленням, сприйняттям та рішенням проблем. Це внутрішні ресурси, які дозволяють людині вчитися, адаптуватися і розвиватися. Приклади когнітивних здібностей: Інтелект, логічне мислення, творчість, уява, аналітичність, пам'ять, концентрація уваги тощо [50].

Роль когнітивних здібностей полягає в тому, що вони визначають, наскільки ефективно і успішно людина може виконувати завдання, пов'язані з когнітивними функціями.

Когнітивні функції і когнітивні здібності тісно пов'язані між собою. Когнітивні функції визначають, яким чином мозок обробляє інформацію, тоді як когнітивні здібності визначають, наскільки ефективно і швидко людина може виконувати завдання, що вимагають використання цих когнітивних функцій.

Наприклад, людина з високим рівнем інтелекту (когнітивна здібність) може бути більш успішною у вирішенні складних завдань, які вимагають логічного мислення та аналізу (когнітивні функції).

Отже, когнітивні функції визначають, як функціонує наш мозок, а когнітивні здібності визначають, наскільки успішно ми можемо використовувати ці функції в різних ситуаціях і завданнях. Крім того, рівень когнітивних здібностей може залежати від генетичних факторів, навчання, досвіду і інших чинників.

1.2. Умови розвитку когнітивних здібностей дошкільників

Сьогодні можливості бізнесу розширюються, а обсяг інформації стрімко зростає. Це призвело до підвищення вимог до інтелектуальної активності та пізнавального розвитку підростаючого покоління. Тому одним

із головних завдань сучасних дошкільних закладів є розвиток потенціалу особистості, який розкривається через розвиток пізнавальних здібностей. У старшому дошкільному віці важливими є процеси когнітивного розвитку, що включають розвиток пам'яті, сприйняття, мислення, уваги та уяви. Ці процеси взаємопов'язані між собою і є різними формами орієнтації дитини в навколишньому світі. Ці процеси координують діяльність дитини. Розвиток пізнавальних здібностей у навчально-виховному процесі дітей старшого дошкільного віку визнано принципом освіти та однією з основних її цілей.

Охарактеризуємо кожен складову когнітивних здібностей та розкриємо особливості її розвитку.

Увага. На думку К.Д. Ушинського, увага - це двері, через які проходить все, що потрапляє в душу людини із зовнішнього світу. Увага - одне з найважливіших психічних явищ людини. Будучи невід'ємною частиною сприйняття, емоцій і волі, увага не обмежується жодною з цих трьох сфер психіки. Увага - це динамічний аспект свідомості, що характеризує ступінь зосередженості на об'єкті з метою забезпечення адекватного відображення його в часі, необхідному для виконання діяльності або спілкування [63, с.92].

Основними характеристиками уваги є обсяг, розподіл, концентрація, стійкість і переключення. Обсяг уваги - це кількість об'єктів, що сприймаються «одночасно». Розподіл уваги визначається здатністю успішно виконувати кілька різних видів діяльності одночасно. Переключення уваги - це швидкість довільних переходів з одного об'єкта на інший. Концентрація уваги - це ступінь зосередженості на об'єкті, а стійкість - тривалість концентрації на об'єкті [65].

У психології виділяють три види уваги:

1. мимовільна увага, яка виникає і підтримується незалежно від усвідомлених цілей людини завдяки особливостям об'єкта
2. довільна увага, яка спрямовується і підтримується свідомими, поставленими цілями. Довільна регуляція з'являється під час складних видів

діяльності і використовуються спеціальні прийоми, такі як фокусування, підтримка, розподіл і переключення уваги.

3. Післядовільна увага ґрунтується на довільній увазі і визначається зосередженням на об'єкті, цінністю об'єкта для людини. При цьому зберігається свідомо цілеспрямованість уваги [55, с.63].

У процесі навчання і виховання розвиваються характеристики уваги та її видів, забезпечується навчання стійким поєднанням, на основі яких формується увага як риса особистості.

Основною характеристикою уваги у дітей старшого дошкільного віку є слабка спонтанна увага. Це пов'язано з обмеженим потенціалом спонтанної регуляції уваги та управління нею в цьому віці. Крім того, довільна увага у дітей старшого дошкільного віку є короткочасною і тісно мотивованою. Мимовільна увага у дітей старшого дошкільного віку більш розвинена. Довільна увага є зосередженою і стійкою, коли навчальний матеріал яскравий і викликає емоційний відгук [51, с.82].

Однією з особливостей уваги дітей старшого дошкільного віку є те, що вона відносно нестійка. Дітям старшого дошкільного віку важко зосередитися на чомусь протягом тривалого часу, вони схильні до відволікання.

Сприйняття - це відображення предмета або явища в його цілісності, проектування чуттєво доступних часових і просторових зв'язків і відношень.

Сприйняття визначається об'єктивністю феноменального світу. У ньому об'єктивуються результати людської праці та природного середовища .

Законами сприйняття є об'єктивність, повнота і константність. У цих закономірностях ми бачимо зв'язок між характеристиками стимулів і психофізіологічними закономірностями. Об'єктивність і цілісність характеризують об'єкти зовнішнього середовища. Інваріантність допомагає зберегти властивості об'єкта постійними (незалежно від відстані, кута огляду, умов освітлення тощо в момент сприйняття) [46, с.75].

Характеристики сприйняття - усвідомленість, категоріальність, вибірковість і перцептивність - існують на рівні свідомості і характеризуються індивідуальним рівнем сприйняття.

Діти старшого дошкільного віку відрізняються гостротою і свіжістю сприйняття. Однак існують відмінності у сприйнятті, які є унікальною особливістю вікової неадекватності.

Сприйняття в старшому дошкільному віці менш диференційоване. Діти цього віку слабко схильні до глибокого, організованого та цілеспрямованого аналізу у сприйнятті. Сприйняття характеризується яскравими і вираженими емоціями, що супроводжують поведінку. При правильній організації освітнього процесу сприймання дітей старшого дошкільного віку стає цілеспрямованою, керованою і специфічною діяльністю. Так, спочатку вони правильно сприймають об'єкт і діють, щоб правильно діяти з об'єктом, а згодом діють, щоб правильно сприймати об'єкт [42, с.10].

Сприйняття - це цілеспрямована діяльність. У процесі навчання сприйняття стає складнішим і глибшим, більш аналітичним і розрізнявальним, набуває рис організованого спостереження.

Пам'ять - основа всіх психічних явищ. Було б неможливо орієнтуватися у світі, якби пам'ять не була частиною когнітивного та перцептивного процесу у світі. Це тому, що стосунки, навички, бажання та прагнення ґрунтуються на пам'яті.

Пам'ять включає три взаємопов'язані процеси: запам'ятовування, збереження та відтворення. Запам'ятовування впливає на збереження інформації. Процес запам'ятовування іноді набуває форми миттєвих вражень, або імпринтингу. Зберігання матеріалу в пам'яті - це довільне запам'ятовування. Повторна організація матеріалу для запам'ятовування - це мимовільне запам'ятовування. Розрізняють логічне/механічне запам'ятовування (за механізмом) і буквально/семантичне запам'ятовування (за наслідком) [40, с.51].

У психологічній літературі розкривається зв'язок між збереженням матеріалу в пам'яті та установками людини, умовами та організацією запам'ятовування, впливом інформації та розумовою обробкою матеріалу.

Пригадування - це процес відтворення того, що зберігається в пам'яті. Мимовільне пригадування - це несподіване виникнення думки чи образу. Мимовільне пригадування відноситься до рівня впізнавання [8, с. 254].

Залежно від тривалості збереження розрізняють короткочасну та довготривалу пам'ять. Розрізняють також когнітивну, емоційну та особисту пам'ять. Когнітивна пам'ять - це збереження знань. Знання, набуті в процесі навчання, спочатку є зовнішніми по відношенню до людини, а потім трансформуються в досвід. Емоційна пам'ять - це процес запам'ятовування переживань та емоцій.

Залежно від характеру збережених образів розрізняють вербальну логічну пам'ять та образну пам'ять. Образна пам'ять - це зорова, слухова та рухова пам'ять. Рівень розвитку компонентів образної пам'яті варіюється від людини до людини. Знання сильних і слабких сторін пам'яті учня допомагає правильно організувати процес навчання [3,с.14].

Характеристиками пам'яті є: швидкість і обсяг запам'ятовування, тривалість запам'ятовування і точність. У дітей старшого дошкільного віку візуальна та метафорична пам'ять переважає над вербальною та логічною. Діти старшого дошкільного віку частіше використовують механічне запам'ятовування. Продуктивність запам'ятовування залежить від усвідомлення мети та створення відповідних установок на запам'ятовування.

Уява – це процес створення нових образів шляхом переробки матеріалу у попередньому досвіді [64].

Уява використовує матеріал, отриманий переважно через сприйняття і збережений у пам'яті. Уява - це творчий процес, який розвивається з часом. Уява часто розвивається за певною сюжетною лінією. Уява дітей старшого дошкільного віку формується в процесі навчальної діяльності, під впливом її вимог. Уява дітей старшого дошкільного віку зазнає змін. Послаблюється

вплив безпосередніх вражень, але зростає реалістичність уяви, що пов'язано з розвитком контролю та оцінки уявних образів [10].

Мислення визначається як опосередковане й узагальнене відтворення дійсності, її істотних зв'язків і відношень [64]. Відображення навколишнього світу досягається за допомогою аналізу (мисленнєвого розчленування об'єкта та виділення його основних якостей), синтезу (мисленнєвого об'єднання елементів в єдине ціле), порівняння (зіставлення елементів), абстрагування (відволікання від несуттєвого), узагальнення (групування об'єктів за їхніми спільними істотними ознаками). Це досягається за допомогою систематизації та класифікації.

Людське мислення є цілеспрямованим і довільним. Мислення спрямоване на вирішення розумових завдань, які є відповідями на нові запитання свідомості. Розв'язання розумових завдань відбувається в чотири етапи: породження проблеми, побудова різних гіпотез можливих рішень, рішення і його перевірка [43, с. 158].

Мислення включає в себе знання, розумову поведінку і певне ставлення до виконуваної діяльності.

Мислення дітей старшого дошкільного віку змінюється, відбувається інтенсивний розвиток інтелекту. Наприкінці дошкільного дитинства мислення дитини стає конкретним. У процесі навчання зовнішнє сприйняття явищ переходить до сприйняття їх сутності. Учні починають знайомитися з науковими поняттями та маніпулювати ними. У цей період у дитини починають формуватися так звані наукові поняття. Для того, щоб сформувавши наукові поняття, необхідно навчити дитину використовувати диференційований підхід до властивостей предмета. Важливо пояснити дитині існування ознак, які є суттєвими для певного поняття, і тих, які не є такими.

Розвиток когнітивних компетенцій у дошкільній освіті є однією з головних проблем у процесі навчання. Вирішити цю проблему в закладах дошкільної освіти можна шляхом організації навчального процесу та формування знань, умінь і навичок на основі когнітивно-візуального підходу.

Використовуючи когнітивно-візуальний підхід, можна максимально розкрити потенціал візуального мислення на заняттях. Візуальне мислення - це діяльність людини, результатом якої є нові образи, нові візуальні форми, що несуть певне навантаження та візуалізують знання [43, с.165].

У процесі використання когнітивно-візуального підходу освітня технологія будується на взаємозв'язку та об'єднанні абстрактно-логічного змісту навчального матеріалу та наочно-інтуїтивних методів навчання.

Враховуючи правила використання візуального в навчальному процесі, пропонується впроваджувати в навчальний процес різні лінгвістичні та графічні систематики.

Лінгвістичні та графічні систематики - це ретельно сконструйовані просторові структури навчального контенту. Вони включають таблиці, концептуальні карти, блок-схеми, ментальні карти, діаграми та графіки. Систематизація та діагностування передбачає використання дошкільнятами просторових образів у процесі навчання, що допомагає їм зрозуміти інформацію, подану в тексті. Використання вербальної та графічної систематизації в процесі навчання свідчить про повне розуміння учнями понять і розвиток умінь встановлювати різні типи зв'язків між вивченими поняттями [41].

Якщо учні створюють власні концептуальні карти, вони можуть простежити процес формування індивідуальних систем знань і проконтролювати їхню сумісність з об'єктивними властивостями, зв'язками та закономірностями навколишнього світу.

Таким чином, для розвитку когнітивних навичок у старшому дошкільньому віці важливо використовувати на заняттях когнітивно-візуальний підхід, який широко використовує пізнавальні функції зору. Засобами формування когнітивно-візуального підходу в процесі навчання є лінгвістична і графічна систематизація та візуалізовані завдання, які забезпечують візуальний переклад на основі зв'язків «буква-малюнок».

1.2. Педагогічні умови ефективного формування когнітивних здібностей дошкільника

Лексичне значення педагогічних умов трактується по-різному: це умови від яких залежить результат, вимоги, що висуває одна сторона до іншої, домовленість між сторонами, що закріплена письмово, прийняте правило в будь-якій сфері діяльності. Важливою ознакою умов є елемент відношень одного компонента до іншого. Тому умови – це стабільні обставини, які оточують об'єкт та задають характер впливу на нього [30, с.60].

Сучасні педагогічні словники не мають чіткого визначення педагогічних умов, однак є достатньо словникових статей, які відображають зміст даної педагогічної категорії. В загальній педагогіці умова розглядається, як суттєвий вплив на протікання педагогічного процесу, в тій або іншій мірі свідомо сконструйований педагогом, що передбачає, але не гарантує, певний результат процесу. В дидактиці під умовами розуміють сутність педагогічних вимог, дотримання яких в процесі навчання дозволяє цілеспрямовано та суттєво змінити результат.

Формування когнітивних здібностей дошкільників є важливою складовою їхнього розвитку. Педагогічні умови для ефективного формування цих здібностей включають в себе підходи, методи та середовище, що сприяють психічному розвитку дитини [16, с.75].

На нашу думку найефективніші педагогічні умови, які сприяють ефективному формуванню когнітивних здібностей дошкільників:

Створення сприятливого навчального середовища: створення сприятливого навчального середовища є ключовим фактором для ефективного навчання і розвитку дітей. Це стосується не лише шкільного навчання, але і дошкільного періоду, коли формуються основні навички і здібності. Створення сприятливого навчального середовища для дошкільників вимагає уважного планування, спеціалізованих знань та уважності до потреб дітей. Таке середовище сприяє їхньому гармонійному розвитку, підготовці до подальшого

навчання та формуванню позитивних ставлень до навчання. Навчальний клас або ігрова кімната повинні бути безпечними для дітей. Вони повинні відчувати себе захищеними та комфортно. Усунення потенційних небезпек, забезпечення наявності необхідних безпечних іграшок і матеріалів. Середовище повинно бути стимулюючим для розвитку різних аспектів когнітивних, моторних і соціальних навичок. Забезпечення доступу до різноманітних інтерактивних ігор, пазлів, книг, малювання та інших навчальних матеріалів. Організація простору повинна відповідати потребам дітей. Наприклад, облаштування зони для гри, зони для читання, місця для творчості тощо. Інтер'єр повинен бути яскравим та привабливим, щоб стимулювати інтерес до навчання. Забезпечення доступу до різних навчальних ігор, книг, малюнків, комп'ютерних програм, які допоможуть дітям вивчати новий матеріал і розвивати навички. Вихователі повинні створювати позитивну та підтримуючу атмосферу, в якій діти почуваються важливими та підтримують один одного. Сприяння позитивним міжособистісним відносинам, вирішенню конфліктів і розвитку соціальних навичок [44, с.36].

Враховуючи, що кожна дитина унікальна, важливо застосовувати індивідуальний підхід до навчання та розвитку. Спостереження за інтересами, потребами та темпами розвитку кожної дитини і враховувати це в навчальному процесі.

Дошкільники повинні навчатися самостійно робити вибори, ставити цілі та виконувати завдання. Вчителі та вихователі можуть створити умови для самостійного виконання завдань та розвитку відповідальності.

Забезпечення можливостей для дослідницької діяльності, експериментів та відкриттів, що сприяють розвитку критичного мислення та допомагають дітям вивчати навколишній світ.

Застосування ігрових методів та інтерактивних занять:
Застосування ігрових методів та інтерактивних занять є важливою складовою ефективного навчання та розвитку дошкільників. Гра - це природний спосіб для дітей вчитися, експериментувати та розвивати різні навички. Гра стимулює активність та

цікавість дітей, що допомагає їм більше засвоювати інформацію і набувати нові навички.

Ігрові заняття сприяють розвитку соціальних навичок, таких як спілкування, співпраця, вміння слухати та висловлювати свої думки. Гра допомагає дітям вирішувати завдання та використовувати знання в природному контексті, що полегшує їхнє розуміння і запам'ятовування. Гра дозволяє дітям виражати свою творчість та уяву, що важливо для розвитку креативних навичок. Різноманітні види ігор, такі як рольові ігри, гра з конструкторами, головоломки, настільні ігри, рухливі ігри, допомагають розвивати різні аспекти когнітивних навичок. Вихователі можуть використовувати інтерактивні заняття для взаємодії з дітьми, задавання питань, сприяння обговоренню та розвитку мовних навичок. Гра може бути сприяльником для самостійного вирішення завдань, прийняття рішень і розвитку навичок саморегуляції. Ігрові методи дозволяють вчителям і вихователям оцінювати прогрес дітей, спостерігаючи їхні дії та відповіді під час гри [48, с. 172].

Застосування ігрових методів і інтерактивних занять в навчанні дошкільників допомагає зробити навчання цікавим та ефективним. Важливо враховувати індивідуальні потреби та інтереси дітей, створюючи різноманітні сценарії гри та відповідні навчальні завдання.

Розвиток мовлення. Розвиток мовлення у дошкільників є однією з ключових завдань педагогів та батьків, оскільки мовлення відіграє важливу роль у загальному розвитку дитини. Мовлення не лише є засобом спілкування, але і впливає на когнітивний розвиток, соціальну взаємодію і успішність в навчанні.

На нашу думку ключовими аспектами розвитку мовлення у дошкільників є: створення сприятливого мовного середовища, читання, розширення словника, спілкування, розвиток слухового сприймання, мовні ігри та вправи, розвиток писемності, заохочення до творчості, спільна активність, позитивний підхід та терпимість.

Важливо оточувати дитину різноманітними мовними стимулами: книгами, іграми, розмовами, піснями та аудіо-матеріалами. Щоденне читання з

дитиною сприяє розвитку мовлення. Потрібно обирати різні книги з багатьма картинками та історіями. Обговорювати прочитане, запитувати дитину про її враження та думки. Запозичувати нові слова разом з дитиною. Пояснювати значення незнайомих слів та використовуйте їх в контексті. Спілкуватися з дитиною якомога більше, уважно слухати її та відповідайте на її запитання. Важливо стимулювати дитину розповідати про свої враження, думки і власні історії. Потрібно розвивати слухове сприймання, слухаючи аудіо-матеріали, такі як аудіокниги та музику, та обговорювати їх разом з дитиною. В кінці прослуханого матеріалу поставити питання щодо того, що вони чули та розуміють [52, с. 91].

Використання різні мовних ігор та вправ, сприяють розвитку фонематичної свідомості, артикуляції та розуміння мови.

Для розвитку писемності потрібно вчити дитину робити перші кроки: малювати букви, цифри та прості слова. Графічні завдання та літературні ігри допомагають розвивати мовленнєві та писемні навички.

Розповідь власних історій та створенню малюнків чи іграшок, що ілюструють їхні ідеї сприятимуть розвитку творчості дошкільника. Заохочувати потрібно також і до творчих виразних засобів, таких як вірші, римування та ігри зі словами.

З дошкільником потрібно грати разом у рольові ігри, будуючи взаємодію та використовуючи мовленнєві навички. Підтримувати та заохочувати дитину необхідно навіть у випадках неправильного вимовлення чи граматичних помилок. Терпимість і підтримка важливі для розвитку мовлення [52, с.103].

Стимулювання логічного мислення. Стимулювання логічного мислення у дошкільників важливо для їхнього когнітивного розвитку та підготовки до навчання в школі. Нами підібрано деякі способи та підходи для стимулювання логічного мислення у дітей: головоломки та логічні завдання - дітям пропонують різні головоломки, такі як складання пазлів, розгадування лабіринтів, гра в шахи або шашки. Додатково можна використовувати книги з логічними головоломками для дітей; використання графічних схем- заохочувати

дітей робити прості схеми, діаграми або малюнки, що відображають послідовність подій або взаємозв'язки між об'єктами; порівняння та класифікація - допомогати дітям розпізнавати подібності та відмінності між об'єктами або поняттями, можна запитати як класифікувати об'єкти за певними ознаками; логічні ігри та головоломки - використовувати настільні ігри, які сприяють розвитку логічного мислення, такі як «Доміно», «Лото», «Головоломки з брусками» тощо ; систематичне розв'язання завдань - дітям необхідно дати завдання, які вимагають систематичного розв'язання, наприклад, побудова послідовності кроків для виконання завдання; спостереження за природою та експерименти можуть допомогти дітям розуміти логічні закономірності; гра в логічні ігри на комп'ютері або планшеті - деякі дитячі програми та додатки на комп'ютерах або планшетах містять логічні ігри та завдання, які розвивають логічне мислення; завдання на виявлення закономірностей - ставити перед дітьми завдання на виявлення закономірностей у послідовностях чисел, формах, кольорах та інших параметрах; стимулювання роздумів та обговорення - запитувати дітей про їхні розмірковування та обговорюйте разом з ними логічні аспекти ситуацій; підтримка розвитку критичного мислення - заохочувати дітей задавати запитання та давати аргументи відповідно до їхнього розуміння [43, с.187].

Важливо пам'ятати, що розвиток логічного мислення у дошкільників відбувається поступово, і потрібно бути терплячими та підходити до завдань та ігор з урахуванням рівня розвитку кожної дитини. Сприяння логічному мисленню допоможе дітям розвивати важливі навички, які знадобляться їм в подальшому навчанні та у житті.

Підтримка самостійності та саморегуляції. Підтримка самостійності та саморегуляції є важливими аспектами розвитку дошкільників. Ці навички допомагають дітям ставати більш незалежними та впевненими в себе.

Наведемо дібрані нами способи підтримки самостійності та саморегуляції у дошкільників:

- **Дозвольте вибір:** дайте дітям можливість вибирати між двома чи декількома варіантами. Наприклад, дайте їм вибрати, яку іграшку вони хочуть грати, яку страву вони хочуть їсти тощо.

- **Планування та цілі:** заохочуйте дітей ставити міні-цілі та планувати свої дії. Наприклад, допоможіть їм визначити, що вони хочуть зробити вдома або в садочку і як досягти своєї мети.

- **Самообслуговування:** вчіть дітей самостійно вдягатися, роздягатися, вмиватися, чистити зуби та інші навички самообслуговування. Поступово дозволяйте їм робити це без вашої допомоги.

- **Вирішення проблем:** навчіть дітей вирішувати проблеми самостійно. Заохочуйте їх шукати альтернативні варіанти та робити власний вибір.

- **Самоконтроль та управління емоціями:** говоріть з дітьми про різні емоції та навчайте їх впоратися з ними. Покажіть, як вони можуть виражати свої почуття словами та контролювати свою реакцію на події.

- **Вчіть приймати рішення:** підтримуйте дітей у процесі прийняття рішень, навчайте їх враховувати наслідки та обирати найкращий варіант.

- **Пошук допомоги:** навчіть дітей, як правильно шукати допомогу, якщо вони стикаються з проблемами чи запитаннями. Розкажіть їм, до кого звертатися у разі потреби.

- **Співпраця та взаємодопомога:** спонукайте дітей допомагати один одному і співпрацювати в групі. Це розвиває навички соціальної саморегуляції.

- **Підтримка, а не контроль:** важливо розуміти, що самостійність розвивається через дослідження, помилки та відкриття [48, с. 166].

Забезпечення індивідуального підходу є надзвичайно важливим у вихованні та навчанні дошкільників, оскільки кожна дитина унікальна і має свої власні потреби, темпи розвитку і інтереси. Індивідуальний підхід допомагає максимально розкрити потенціал кожної дитини та забезпечити її гармонійний розвиток.

Важливо уважно спостерігати за кожною дитиною та аналізувати її потреби, інтереси та рівень розвитку. Це допомагає визначити, які підходи та матеріали найкраще підходять для конкретної дитини [69,с.34].

Потрібно розробляти індивідуальні навчальні плани, потреби та можливості кожної дитини. Це може включати в себе різні методи навчання та розвитку, а також конкретні цілі та завдання.

Вихователі повинні використовувати диференційований підхід, адаптуючи матеріали та завдання до рівня знань і навичок кожної дитини.

Співпраця з батьками є ключовою у забезпеченні індивідуального підходу. Розмовляйте з батьками про розвиток та потреби дитини і разом шукайте шляхи для підтримки.

Дітям потрібно дозволити обирати групи за інтересами, де вони зможуть займатися тим, що їм подобається і що відповідає їхнім здібностям.

Необхідно пам'ятати, що діти розвиваються у різному темпі. Деякі можуть швидко засвоювати матеріал, інші потребують більше часу та підтримки. Розробляти завдання та активності, які враховують індивідуальні потреби кожної дитини. Спонукайте дітей висловлювати свої думки, ідеї і почуття, надихайте їх на самостійність у виразі. Постійно оцінювати прогрес кожної дитини та вносити корективи у підхід, якщо це необхідно. Важливо сприяти розвитку соціальних навичок, емоційного інтелекту та саморегуляції у кожній дитині [68, с.27].

Забезпечення індивідуального підходу допомагає кожній дитині досягти свого потенціалу, розвиватися в гармонії та відчувати підтримку у своєму особистому розвитку.

Залучення до активного дослідження і відкриття є важливим для розвитку когнітивних та творчих навичок у дошкільників. Дитяча цікавість і бажання вивчати світ навколо можуть бути мотором для подальшого успішного навчання.

Залучати дітей до активного дослідження і відкриття можливо за допомогою організації простих експериментів та дослідів, які діти можуть

проводити самостійно або разом з вихователем. Наприклад, дослідження властивостей води, вивчення рослин або проведення експериментів з магнітами.

Використовувати різноманітні пізнавальні ігри та головоломки, які сприяють логічному мисленню та творчому підходу до розв'язання завдань. Потрібно підтримувати дітей у створенні дослідницьких запитань. Наприклад, як чому це працює? Чому це трапляється? Вони можуть шукати відповіді, спостерігаючи та експериментуючи. Організація подорожей та екскурсій, дозволять дітям досліджувати нові місця та навколишнє середовище. Відвідання музеїв, природних парків та інших цікавих місць може надихнути їх на відкриття; залучення дітей до спостережень за природою. Вони можуть вивчати рослини, тварин, хмари, погоду та інші явища [63, с. 59].

Для розширення знань дошкільників і стимулюванні їх цікавості можна запропонувати дітям цікаві книги та документальні фільми про науку, природу та інші теми. Необхідно підтримувати розвиток творчості, допомагаючи дітям створювати малюнки, розповіді, музику та інші виразні форми. Поощрювати дітей ставити питання та шукати відповіді. Підтримувати їхню цікавість до дослідження. Потрібно дозволяти дітям вчиняти помилки та вчитися на них, шукати нових способів розв'язання завдань та вдосконаленню існуючих ідей та методів [61, с.14].

Залучення до активного дослідження та відкриття розвиває допитливість, творчість та навички вирішення проблем, що є важливими для успішного навчання та розвитку.

Співпраця з батьками це ключова складова успішного розвитку та виховання дошкільників. Коли батьки і вихователі працюють разом, це сприяє кращим результатам у навчанні та соціальному розвитку дітей.

Організація регулярних зустрічей з батьками для обговорення питань виховання та навчання, а також для обміну інформацією про дитину. За можливості забезпечувати щоденний обмін інформацією між вихователями та батьками через нотатки в щоденнику або короткі бесіди під час забору дитини.

Організація родинних свят, концертів, родинних пікніків та інших подій є важливим аспектом розвитку сімейних стосунків та спільної активності батьків та дітей. Такі події допомагають зміцнити зв'язок між батьками та дітьми, створюють сприятливу атмосферу для спілкування та спільного проведення часу.

Інформування батьків про методики виховання та навчання, які використовуються у дошкільному закладі. Разом з батьками розробляти індивідуальні плани навчання та розвитку для кожної дитини, враховуючи їхні потреби та інтереси. Організація семінарів, лекції та тренінги для батьків з питань виховання, психології дітей та інших важливих тем. Залучення батьків до участі в спільних проектах та завданнях з дітьми, наприклад, створенні проектів або виступах на родинних святах. Необхідно бути відкритими до думок та питань батьків, слухати їхні обурення, ради та скарги, і намагайтеся разом шукати рішення. Допомогати батькам зрозуміти важливі етапи розвитку дитини та як підтримувати їх під час цих періодів [59, с.401].

Співпраця з батьками є сильним фактором успіху дітей у дошкільному віці. Вона створює позитивне навчальне середовище, підтримує розвиток і соціалізацію дітей та сприяє їхньому гармонійному росту.

Ці педагогічні умови сприяють створенню сприятливого середовища для ефективного формування когнітивних здібностей дошкільників, розвивають їхні потенційні можливості та готують їх до подальшого навчання і самостійного розвитку.

1.4. Засоби формування когнітивних здібностей дошкільника

Формування когнітивних здібностей включає в себе різні методи та підходи, які спрямовані на розвиток і поліпшення психічних процесів, таких як сприйняття, мислення, пам'ять, увага, мовлення та інші аспекти пізнавальної діяльності. Це важливо не тільки для навчання, але й для загального розвитку особистості. Основні теоретичні підходи до формування когнітивних здібностей:

1. Теорія психоаналізу З. Фрейда: Цей підхід стверджує, що внутрішній конфлікт і бажання мають великий вплив на когнітивні функції. Психоаналітична терапія може допомогти розкрити і вирішити конфлікти, що заважають нормальному функціонуванню розуму.

2. Підхід психології гештальту: Ця теорія вважає, що когнітивні функції краще розуміти, вивчаючи їх в контексті цілого, а не окремих компонентів. Підхід гештальту акцентує увагу на сприйнятті, мисленні і вирішенні проблем як єдиної системи.

3. Підхід психології розвитку Жана Піаже: Жан Піаже вивчав розвиток дитячого розуму та визначив кілька стадій когнітивного розвитку, від егоцентризму до абстрактного мислення. Цей підхід акцентує увагу на тому, як індивідуальні розумові структури формуються протягом часу. Основоположницькою ідеєю Піаже є те, що розвиток дитини проходить через послідовні стадії когнітивного розвитку, кожна з яких має свої характерні особливості та завдання.

Піаже підкреслював важливість самостійного активного навчання для розвитку, а також важливість взаємодії з іншими дітьми і дорослими у вирішенні когнітивних завдань. Його дослідження в області розвитку дитини внесли значний внесок в розуміння того, як діти сприймають світ і розвивають свої когнітивні здібності [66, с. 638].

4. Підхід когнітивної психології: Когнітивна психологія вивчає процеси обробки інформації в людському розумі, включаючи увагу, сприйняття, пам'ять та мислення. Основною ідеєю когнітивної психології є те, що люди обробляють інформацію з навколишнього середовища, взаємодіючи з нею через свій ментальний апарат, і цей процес можна досліджувати, аналізувати і розуміти.

Когнітивна психологія є важливою галуззю психології і має застосування в багатьох галузях, включаючи освіту, клінічну психологію, рекламу, дизайн і багато інших. Вона допомагає розкрити та розуміти складні

процеси мислення та розв'язання проблем, що важливо для покращення якості життя та досягнення особистих та професійних цілей [55, с.63].

5. Підхід когнітивної нейронауки: (іноді відомий як нейрокогнітивна наука) - це галузь досліджень, яка поєднує принципи когнітивної психології з методами та підходами нейронауки для розуміння, як мозок обробляє інформацію, відтворює когнітивні функції та підтримує вищу психічну діяльність, таку як сприйняття, мислення, увага, пам'ять і прийняття рішень.

Підхід когнітивної нейронауки допомагає відкрити нові інсайти щодо того, як мозок функціонує під час виконання когнітивних завдань і як можна вдосконалювати методи лікування різних порушень мозкової функції. Він має велике практичне застосування в медицині, технологіях і навчанні, допомагаючи розробляти більш ефективні методи реабілітації та навчання, а також розуміти особливості когнітивних функцій у здорових та хворих народжень [1,с 138].

6. Психологічна освіта: Педагоги і психологи розробляють різні методики та програми для формування когнітивних здібностей у дітей та дорослих. Ці методи включають в себе гру, тренування пам'яті, розв'язання завдань та інші практичні заходи.

Формування когнітивних здібностей може включати в себе індивідуальні та групові заняття, психотерапію, навчання та розваги, які сприяють розвитку різних аспектів когнітивної функції. Обираючи метод, важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної особи [16, с. 87].

Формування когнітивних здібностей у дошкільників є важливим завданням, оскільки саме на цьому етапі формується фундамент для майбутнього навчання та когнітивного розвитку.

Нами підібрані засоби і методи, які можуть бути використані для формування когнітивних здібностей дошкільників:

Гра. Гра є найважливішим інструментом для розвитку дошкільників. Вона сприяє розвитку уваги, спостережливості, мислення, інтелектуальних та

соціальних навичок. Різноманітні ігри на розвиток логічного мислення, концентрації, розумового розвитку і розв'язання проблем допомагають формувати когнітивні здібності.

Пазли та головоломки. Головоломок розвивають логічне та просторове мислення, а також уважність і дрібну моторику. Пазли зображення, які вимагають з'єднання частин для створення цілого, сприяють розвитку образного мислення [26].

Літери і цифри. Вчіння літер і цифр у формі гри сприяє розвитку алфавітної та числової грамотності. Використовуйте ігри, картки та інтерактивні матеріали для вивчення букв і чисел.

Розповіді та казки. Читання казок та створення розповідей сприяє розвитку мовлення, лексичних навичок та уяви. Дошкільники можуть намалювати свої власні історії або розповідати їх вам.

Експерименти та дослід. Прості наукові експерименти, такі як розчинення цукру у воді або вирощування рослин, допомагають дітям розвивати допитливість та навички спостереження.

Математичні ігри. Використовуйте ігри з лічбою, які допомагають розвивати математичні навички, такі як лічба, додавання та віднімання.

Музика і мистецтво. Музика та мистецтво сприяють розвитку творчості та образного мислення. Запропонуйте дітям музичні інструменти або матеріали для малювання та розфарбовування [25, с.14].

Подорожі та екскурсії. Вивчення навколишнього світу сприяє розвитку спостережливості та загального когнітивного розвитку. Вирушайте на прогулянки та екскурсії, де діти можуть досліджувати нові речі.

Використання питань. Завжди ставте питання і стимулюйте дітей міркувати і висловлювати свої думки.

Розвивальні ігри на комп'ютері або планшеті. Деякі дитячі програми та додатки можуть бути корисними для розвитку когнітивних навичок [25,с.16].

Взаємодія з однолітками. Гра з іншими дітьми розвиває соціальні та комунікативні навички, а також сприяє обміну знаннями та ідеями.

Сьогодні в арсеналі вчителів-дефектологів, що працюють з дітьми у яких когнітивні здібності сформовані не належному рівні є великий спектр методик, які розширюють можливості дітей в пізнанні навколишньої дійсності, мовленнєвого, психічного і інтелектуального розвитку. Одним із результативних і ефективних засобів є застосування вправ мозочкової стимуляції [27].

Багато дітей у тому чи іншому віці мають труднощі в освоєнні простору, координації рухів, відчутті власного тіла, а в результаті – у навчанні та поведінці. Залучення дитини до виконання завдань, що активізують різні сенсорні системи, змушують її мозок утворювати нові мережі нейронних зв'язків. Основа зростання, розвитку та навчання починається з сенсорної та моторної взаємодії зі світом.

Сенсорна стимуляція та рухова активність утворюють основу для розвитку мозку. Це і лежить в основі програми мозочкової стимуляції .

Мозочок – це частина мозку, яка бере участь у всіх видах психічної діяльності людини, рухової та інтелектуальної; неоптимальна робота мозочка може вплинути на різні сфери життя людини негативно [64].

Мозочкова стимуляція у дитячому віці дозволить уникнути ускладнень у дорослому житті, підвищити його якість. Мозочкова стимуляція для дітей – це не медичне втручання, а комплекс вправ на спеціальному обладнанні Valametrics, який дозволяє покращувати функціонування головного мозку і, як наслідок, розвиток та вдосконалення вищих психічних функцій. Програма мозочкової стимуляції забезпечує мозок дитини базовими навичками, які допомагають засвоїти будь-яку інформацію, покращує розвиток пізнавальних процесів, мови, сприяє розвитку особистості та входження дитини до соціуму, допомагає формувати почуття довіри, збагачує чуттєвий досвід. Мета мозочкової стимуляції – навчити головний мозок дитини правильно обробляти

інформацію, покращити навички мови, письма, читання, концентрацію уваги та математичні здібності, пам'ять та сприйняття [38].

Досить довгий час вчені були впевнені, що мозочок відповідає за рівновагу, координацію рухів і рух очей. Проте подальші дослідження привели їх до висновку, що мозочок – ключ і до інтелектуального, мовленнєвого і навіть емоційного розвитку дитини. Мозочок людини містить більше нервових клітин, ніж решта відділів головного мозку, саме тому так важливо його розвивати і стимулювати.

Важливо, щоб навчальні заняття були цікавими і стимулюючими для дітей. Потрібно пам'ятати, що кожна дитина розвивається у власному темпі, тому важливо враховувати індивідуальні потреби та інтереси кожної дитини при виборі методів формування когнітивних здібностей.

Висновки до 1 розділу

Когнітивна сфера розвитку дитини — це область людської психології, яка пов'язана з когнітивними процесами та свідомістю, яка охоплює усвідомлення людиною себе, навколишнього світу та свого місця в ньому. Розвиток у когнітивній сфері – це розвиток мислення, пам'яті, уваги, уяви.

Когнітивні функції і когнітивні здібності тісно пов'язані між собою. Когнітивні функції визначають, яким чином мозок обробляє інформацію, тоді як когнітивні здібності визначають, наскільки ефективно і швидко людина може виконувати завдання, що вимагають використання цих когнітивних функцій.

Формування когнітивних здібностей дошкільників є важливою складовою їхнього розвитку. Педагогічні умови для ефективного формування цих здібностей включають в себе підходи, методи та середовище, що сприяють психічному розвитку дитини.

На нашу думку найефективнішими педагогічними умовами, які сприяють ефективному формуванню когнітивних здібностей дошкільників є: створення сприятливого навчального середовища, застосування ігрових методів та інтерактивних занять, розвиток мовлення, стимулювання логічного мислення, підтримка самостійності та саморегуляції, забезпечення індивідуального підходу, залучення до активного дослідження і відкриття, співпраця з батьками.

Формування когнітивних здібностей може включати в себе індивідуальні та групові заняття, психотерапію, навчання та розваги, які сприяють розвитку різних аспектів когнітивної функції. Обираючи метод, важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної особи.

Формування когнітивних здібностей у дошкільників є важливим завданням, оскільки саме на цьому етапі формується фундамент для майбутнього навчання та когнітивного розвитку.

Нами підібрані засоби, які можуть бути використані для формування когнітивних здібностей дошкільників: гра, пазли та головоломки, літери і

цифри, розповіді та казки, експерименти та досліди, математичні ігри, музика і мистецтво, подорожі та екскурсії, використання питань, розвивальні ігри на комп'ютері або планшеті, взаємодія з однолітками.

Сьогодні в арсеналі педагогів – практиків є великий спектр методик, які розширюють можливості дітей в пізнанні навколишньої дійсності, мовленнєвого, психічного і інтелектуального розвитку. Одним із результативних і ефективних засобів є застосування вправ мозочкової стимуляції.

Сенсорна стимуляція та рухова активність утворюють основу для розвитку мозку. Це і лежить в основі програми мозочкової стимуляції [3].

Мозочок – це частина мозку, яка бере участь у всіх видах психічної діяльності людини, рухової та інтелектуальної; неоптимальна робота мозочка може вплинути на різні сфери життя людини негативно.

Мозочкова стимуляція у дитячому віці дозволить уникнути ускладнень у дорослому житті, підвищити його якість.

Важливо, щоб навчальні заняття були цікавими і стимулюючими для дітей. Потрібно пам'ятати, що кожна дитина розвивається у власному темпі, тому важливо враховувати індивідуальні потреби та інтереси кожної дитини при виборі методів і засобів формування когнітивних здібностей.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА ЩОДО ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБОМ ДОШКИ БІЛЬГОУ

2.1. Дошка Більгоу як засіб формування когнітивних здібностей дошкільників в практиці ЗДО та в домашніх умовах

Перебуваючи на межі педагогіки, психології та медицини логопедія використовує у своїй практиці нетрадиційні для неї методи і прийоми суміжних наук, що допомагають оптимізувати, роботу вчителя-логопеда. У більшості дітей, які мають мовленнєві труднощі, спостерігаються порушення в роботі мозочку – скутість рухів, незграбність, розкоординованість.

Мозочок – це самий швидкодіючий в мозку механізм. Він швидко переробляє будь-яку інформацію, що надходить з інших частин мозку. І відповідає не лише за обробку сенсорної інформації та координацію, але й за здатність до навчання, сприймання та концентрацію уваги дитини, а також швидкість обробки інформації. Вчені доводять що подолання дисфункцій мозочка значно прискорює процес корекції мовленнєвих порушень.

Ефективною є «Програма мозочкової стимуляції доктора Френка Більгоу». Це заняття для дітей на спеціальній балансуєчій дошці. Дитина стоїть на поверхні дошки, яка в свою чергу, укріплена на округлій основі, що і змушує її балансувати в спробах утримати рівновагу [67].

Дані, отримані в ході практичних експериментів доктором Більгоу, знайшли своє відображення в багатьох інших теоріях про рух і розумовий розвиток дитини. Прикладами цього служать теорія нервової організації Н.А. Бернштейна, теорія СДЛ ВПФ А.Р. Лурія, принципи нейропсихології дитячого віку Л.С. Цветкової, діяльний підхід А.Н. Леонтьєва та інші.

Сам Більгоу висунув три принципи програми:

- стимулювання сенсорної інтеграції;

- просторову уяву і відчуття рівноваги;
- пропріоцептивне навчання.

Звичайно, 50 років тому вчений не міг передбачити все, але інші зацікавлені фахівці в ході застосування програми на практиці змогли доповнити її ще двома такими принципами:

- індивідуально-особистісне навчання;
- поетапне формування.

Таким чином, програма мозочкової стимуляції спирається на 3 аспекти: психологічний, дидактичний і інструментально-технічний [38].

У сукупності таких аспектів методика удосконалює роботу мозочка, формуючи велику кількість нових нейронних зв'язків, що позначається на рівні навченості дитини.

У ході занять на балансувальній дошці підвищується пластичність головного мозку, з'являється можливість покращити функціональність його базових структур, як наслідок, підвищується успішність дитини, покращується поведінка, увага, пам'ять, мова дитини, удосконалюються навички соціальної адаптації, стабілізується психоемоційний стан. Мозочкова стимуляція значно покращує ефективність будь-яких корекційних занять (з логопедом, психологом, дефектологом) і є чудовим доповненням до них [28].

Процедуру мозочкової стимуляції рекомендовано при: порушенні уваги; гіперактивності; поведінкових розладах; порушенні постави; порушенні роботи вестибулярного апарата; проблемах з навчанням; порушеннях усного та писемного мовлення; порушеннях координації рухів та моторної незручності; дисграфії, дислексії, диспраксії; ЗПР, ЗРР, ММД, СДВГ; порушеннях аутичного спектра; запамороченнях [28].

Мозочок містить у собі найбільшу кількість нервових клітин, ніж будь-яка інша частина мозку. Крім рівноваги, координації рухів та очей, мозок відповідає за когнітивні та емоційні функції людини.

Мозочок переробляє інформацію, що надходить із різних відділів мозку, і визначає швидкість його роботи загалом. Якщо мозок працює погано, дитина

фізично не може виконати завдання швидко і правильно. Марно вимагати від неї більше, ніж він може виконати. У цьому часто є причина неефективних або не до кінця ефективних занять з логопедом або дефектологом.

Мозочкова стимуляція як зарядка для мозку допомагає «налаштувати» процеси в головному мозку та закласти правильний фундамент для занять з педагогами та психологами, тому вони часто використовують її у своїй роботі.

Заняття проводяться під пильним наглядом спеціаліста як з метою безпеки, так і для повноцінної результативності. Незважаючи на те, що самі вправи не здаються якимись незвичайними та складними, ефект від занять досить відчутний. Заняття проводяться в ігровій формі, підбираються індивідуально, залежно від можливостей та віку дитини [38].

Діти із задоволенням займаються на балансувальній дошці. Такі «уроки» не викликають у них страху, негативу чи остраху не виконати завдання. Перш ніж приступити до вправ на балансувальній дошці, частина вправ з м'ячем та мішечком відпрацьовується на рівній поверхні. Робота будується за етапами з поступовим ускладненням вправ. Розвиток реакції рівноваги на балансувальній дошці можна починати з відпрацювання стояння на карачках і при тренуванні функцій сидіння – це підготовчі вправи, які виробляють вертикальну позу, захисну реакцію рук, допомагають у оволодінні навичками самостійного сидіння.

Під час занять інструктор поступово ускладнює процес тренувань та, залежно від цілей кожного пацієнта, доповнює процес тренувань мовленнєвими завданнями (називати слова), моторними (кидати м'яч) чи інтелектуальними (згадати назви тварин на певну букву). Завдяки тому, що використовуються практично всі рецептори головного мозку, він «включається»!

Для того, щоб заняття були успішними, рекомендується обов'язкова періодичність – 3–4 рази на тиждень. Тривалість заняття 30 хвилин [37].

Можна вигадати багато цікавих і дійсно корисних вправ для роботи з балансувальною дошкою. З ними займатися набагато веселіше та ефективніше.

Дошку Більгоу можливо використовувати також і в домашніх умовах для ефективного формування когнітивних здібностей. Ця дошка включає набір

геометричних фігур та блоки, які потрібно розташувати на дошці відповідно до заданої схеми.

Основні переваги використання дошки Більгоу в домашніх умовах для розвитку когнітивних здібностей:

1. Розумовий розвиток: Використання дошки Більгоу допомагає розвивати мислення, увагу, спостережливість, логічне мислення та просторову уяву.

2. Розвиток творчості: Дошка Більгоу надає можливість експериментувати з різними формами та розташуваннями фігур, що сприяє розвитку творчого мислення та абстрактного мислення.

3. Підготовка до навчання: Розташування фігур на дошці відповідно до заданих схем розвиває навички концентрації, логічного мислення та інших когнітивних навичок, які є важливими для успішного навчання.

4. Розвиток моторики: Розташування фігур на дошці за допомогою пінцету або інших інструментів розвиває моторику рук та дрібну моторику.

5. Самостійність: Використання дошки Більгоу дозволяє дитині самостійно працювати і маніпулювати фігурами, що сприяє розвитку самостійності та незалежності.

Отже, дошка Більгоу може бути чудовим засобом для розвитку когнітивних здібностей у домашніх умовах. Вона не тільки сприяє розвитку різних когнітивних навичок, але й надає можливість дитині та батькам разом експериментувати та творити. Рекомендовано батькам включати свою творчість, свою фантазію та підбирати вправи для кожної дитини індивідуально, що допоможе їй швидко включитись у роботу та успішно розвиватися.

Заняття на балансувальній дошці дозволять прискорити вирішення корекційних завдань у логопедії та психології, допоможуть дітям швидше та легше подолати різні відхилення та порушення у розвитку.

2.2. Зміст і методика експериментальної роботи

Для проведення експериментального дослідження було обрано дві старші групи КЗДО № 202 Криворізької міської ради. Всього 40 дітей. З них 20 дітей – експериментальна група і 20 – контрольна група.

З метою визначення рівня сформованості окремих когнітивних здібностей, які забезпечують когнітивну діяльність дитини, нами було використано наступні методики:

- методика «Відтвори малюнки» (для визначення рівня розвитку зорового сприйняття),
- методика «Шукаю скарб» (для визначення рівня розвитку тактильного сприйняття),
- тест «Знайди кілька відмінностей?» (визначити, наскільки дитина в стані, зберігаючи в короткочасної і оперативної пам'яті образи баченого, практично їх використовувати, вирішуючи наочні завдання),
- методика «Чим залатати килимок?» (для визначення рівня розвитку цілісності та осмисленості сприймання (+ мислення; + здатність утримувати в образній короткочасній та оперативній пам'яті образи баченого, практично їх використовувати при вирішенні наочних завдань).),
- методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу П'єрона-Рузера),
- методика «Складання розрізних картинок» (для визначення рівня розвитку наочно-образного мислення),
- методика «Виріж фігури» (на виявлення рівня розвитку наочно-дієвого мислення),
- методика «Змальовування картинки» (для визначення рівня діагностика короткочасної пам'яті),
- методика «Запам'ятай пару» (для визначення рівня розвитку слухової пам'яті),

- методика «Чого не вистачає на цих малюнках?» (за Немовим Р.) (визначення рівня розвитку сприймання) [71].

Основним критерієм вибору застосовуваних методик була відповідність наступним основним вимогам: валідність і надійність, економія часу, відповідність віковим особливостям, виключення можливості впливу дорослого на дитину, розвиваючий характер.

На нашу думку, когнітивні здібності - це середнє значення рівня розвитку всіх когнітивних процесів. Ми виділили 5 рівнів когнітивного розвитку, де:

1. *Дуже високий* – у дитини високий рівень розвитку всіх когнітивних процесів, в залежності від його віку. Вона може зберігати інформацію протягом тривалого часу і працювати, не відволікаючись. Дуже швидко вирішує поставлені перед нею завдання.

2. *Високий* – у вихованців більшість когнітивних процесів працюють на високому рівні, але один із когнітивних процесів може мати середні або дуже високі показники. Вони можуть зберігати інформацію протягом тривалого часу і працювати, не відволікаючись. Швидко вирішувати поставлені перед ними завдання.

3. *Середній* – більшість когнітивних процесів працюють на середньому рівні, але один когнітивний процес може мати низькі або високі показники. Дитина може зберігати певну інформацію про час і іноді може відволікатися. Щоб вирішити поставлені перед нею завдання, дитині потрібен час на роздуми та потребує незначної допомоги вихователя.

4. *Низький* – у таких дітей більшість когнітивних процесів працюють на низькому рівні, але один когнітивний процес може мати дуже низькі або середні показники. Таким дітям важко за певний час запам'ятовувати інформацію, і вони часто відволікається. Щоб вирішити поставлені перед ними завдання, їм потрібен час на роздуми і систематична допомога педагога.

5. *Дуже низький* - більшість когнітивних процесів працюють на дуже низькому рівні, але один із когнітивних процесів може мати низькі показники.

Дитині важко запам'ятовувати інформацію в певний час, і вона не може зосередитися на поставленому завданні. Їй дуже важко виконати завдання навіть за допомогою вихователя. Отримані результати представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів дослідних груп дітей за результатами констатувального експерименту

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
зорове сприйняття				
дуже високий	-	-	-	-
високий	1	5,0%	-	-
середній	8	40,0%	10	50,0%
низький	11	55,0%	10	50,0 %
дуже низький	-	-	-	-
тактильне сприйняття				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	1	5,0 %
середній	10	50,0%	9	45,0%
низький	10	50,0%	10	50,0 %
дуже низький	-	-	-	-
концентрація та обсяг уваги				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	-	-
середній	8	40,0%	9	45,0%
низький	11	55,0%	9	45,0%
дуже низький	1	5,0%	2	10,0 %

Продовження таблиці 2.1

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
переключення та розподіл уваги				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	-	-
середній	10	50,0 %	9	45,0 %
низький	8	40,0 %	10	50,0%
дуже низький	2	10, 0 %	1	5,0%
наочно-дієве мислення				
дуже високий	-	-	-	-
високий	1	5,0%	-	-
середній	9	45,0%	9	45,0%
низький	9	45,0%	10	50,0%
дуже низький	1	5,0%	1	5,0%
наочно-образне мислення				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	1	5,0%
середній	9	45,0%	9	45,0%
низький	10	50,0%	9	45,0%
дуже низький	1	5,0%	1	5,0%
слухова пам'ять				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	1	5,0%
середній	11	55,0%	10	50,0%
низький	9	45,0%	9	45,0%
дуже низький	-	-	-	-

Закінчення таблиці 2.1

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
зорова пам'ять				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	-	-
середній	12	60,0%	12	60,0%
низький	8	40,0%	8	40,0%
дуже низький	-	-	-	-

Після отримання результатів дослідження ми обрахували середнє значення всіх показників окремих когнітивних процесів та отримали показники рівня розвитку когнітивних здібностей, де:

10 балів – дуже високий

8-9 балів – високий

4-7 балів – середній

2-3 бали – низький

0-1 бал – дуже низький

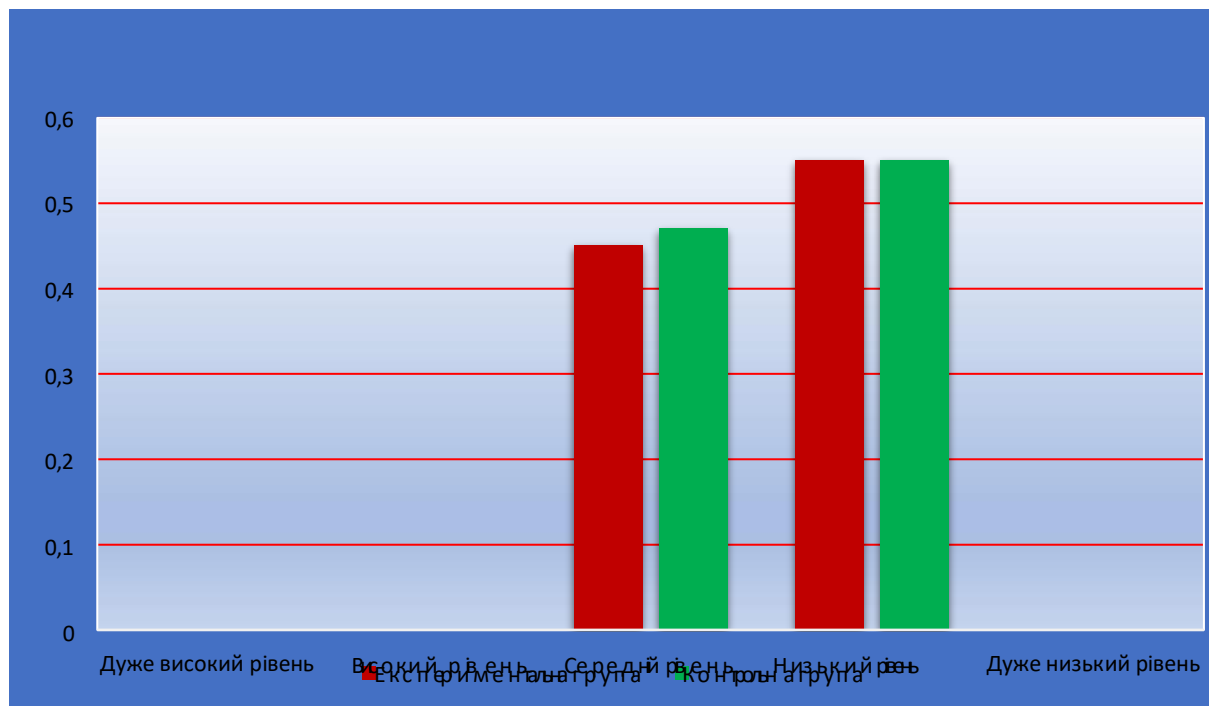
Отримані результати оброблених протоколів занесені в таблицю 2.2.

За результатами дослідження всі діти мають показники середнього та низького рівнів, а саме: в експериментальній групі – 45,0% дітей мають середній рівень розвитку когнітивних здібностей, в контрольній групі цей показник становить – 45,0%. В експериментальній групі 55,0% дітей мають низький рівень розвитку когнітивної компетенції, в контрольній групі кількість дітей з низьким рівнем – 55,0% від загальної кількості (рис.2.1).

Таблиця 2.2

Рівні розвитку когнітивних здібностей дослідних груп дітей за результатами констатувального етапу експерименту

Рівні когнітивних здібностей	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	-	-
середній	9	45,0%	9	45,0%
низький	11	55,0%	11	55,0%
дуже низький	-	-	-	-

Рис.2.1 Результати дослідних груп дітей за результатами констатувального експерименту

Вихідні рівні сформованості когнітивних здібностей однакові, що відповідає вимогам педагогічного експерименту і свідчать про недостатній рівень розвитку когнітивних здібностей старших дошкільників.

З метою перевірки висунутих нами педагогічних умов було розроблено експериментальну програму з використанням дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА

з використанням дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників

Заняття з використанням дошки Більгоу проводились періодичністю 4 рази на тиждень. Тривалість заняття 30 хвилин.

Нами дібрано *обладнання* для ігор на балансувальній дошці Більгоу:

– мішечки наповнені різними матеріалами з яскраво вираженими запахами (наприклад, з кавою, какао, ваніліном, хвоєю, пелюстками троянди, апельсиновими шкірками і ін.), на кожен з таких мішечків даються певні завдання;

- м'яч-маятник (він закріплений на спеціальній гумці);
- планка з кольоровими секторами (на ній нанесені цифри від 1 до 9);
- стенд з цілями (на ньому нанесені цифри від 1 до 9);
- стійка з фігурками;
- різнокольорові м'ячі;
- банки, боулінг, стаканчики, подушки для збивання;

Правила поведінки яких ми дотримувались при роботі на балансувальній дошці:

1. При первинному освоєнні дитиною дошки притримували за руку до тих пір, поки вона не зможе самостійно встати на дошку та утримувати рівновагу.
2. Переміщати дитину на дошці не можна.
3. Стояти на дошці необхідно босоніж або в шкарпетках.

4. Щоб уникнути травмуючі ситуації, поруч з дошкою не повинні знаходитись предмети меблів.

5. Стрибати на дошці заборонено.

6. При виконанні вправ сидячи, діти нерідко тримаються за край дошки. Тому ми уважно спостерігали, щоб дитина не травмувала свої пальці при торканні країв дошки об поверхню підлоги.

Вправи для розвитку моторики:

- мішечки, різні за вагою, кидаються дитині, вона приймає їх однією або двома руками;
- підкидання мішечків вгору: спочатку однією рукою, потім двома, почерзі;
- підвішений м'яч відбиваємо правою, потім лівою, далі двома руками;
- вправи на влучність (мішень для мішечків розташована на підлозі або на стіні);
- відбивання м'ячика на гумці по нахиленій дошці;
- відбивання м'ячика ракеткою або палицею;
- залазити і злазити з дошки з різних сторін: ззаду, спереду, збоку;
- сісти, склавши ноги «по-турецьки», спробувати утримувати баланс на дошці;
- сидячи на дошці, робити рухи, що імітують плавальні: двома руками, по черзі правою, лівою;
- сидячи навпочіпки робити кругові обертання головою, краще під музику, потім обертання руками;
- в положенні стоячи або сидячи руки скласти на грудях, потім підняти їх над головою в сторони, нагнутися, дістати підлоги

При проведенні вправ та ігор для розвитку моторики ми дотримувались наступних принципів:

- якщо у дитини рух швидко та легко виходить, то ми його швидко робимо та йдемо далі;

- якщо вправа не виходить, то зупиняємося і відпрацьовуємо до тих пір, поки не буде виходити легко, чітко, швидко;

- складні для дитини вправи потрібно робити постійно до повного освоєння

Ігри на розвиток словника та граматичної будови мовлення:

- «М'яч кидаю, диких тварин називаю»;

- «Чия у звіра голова? Підкажи скоріше слова» (кинути м'яч та плеснути у долоньки);

- «Ось предмет, а з чого люди зробили його?» (з використанням м'яча-маятника);

- «Я кидаю, ти лови, слово лагідно кажи» (з використанням великого м'яча);

- «Мій, моя чи мої правильно кажи» (використання мішечків з різними наповнювачами);

- «Щоб навпаки сказати, треба м'ячика піймати» (з м'ячем- маятником);

- «М'яч об підлогу кидай, сік із фруктів називай і м'яча мені вертай»; (використовувати такі види рухів: кидання м'яча об підлогу однією або двома руками та ловля двома руками; кидання м'яча вгору двома руками та ловля двома руками; відбивання м'яча правою та лівою рукою на місці);

- «Назви одним словом» (кидання вгору бавовняного м'яча);

- «Знавці» (кидання вгору або відбивання м'яча об підлогу та ловля його, кілька разів без зупинки двома руками, а потім однією).

Ігри на розвиток фонематичного слуху:

- «Світлофор» визначити, який з приголосних звуків (твердий або м'який) «живе» в слові. Якщо в слові «живе» твердий приголосний звук, то дитина підкидає вгору м'ячик або мішечок синього кольору. Якщо в слові «живе» його м'яка пара, то дитина підкидає м'ячик або мішечок зеленого кольору);

- «Тихо-голосно» Ми каталися по горах, співали тут і там (сила голосу порівнюється з напрямком руху руки). У міру просування руки з м'ячем вгору (на

гору) сила голосу збільшується, вниз (під гірку) зменшується. При горизонтальному русі руки з м'ячем (м'яч котиться по доріжці) сила голосу не змінюється.

- «Скільки звуків, складів?» відбивання м'ячика планкою з кольоровими секторами. Та кидаємо дитині м'ячик і пропонуємо «відстукати» якесь слово. Попередньо, звичайно, демонструємо, як це зробити самостійно: вдаряє м'яч об підлогу стільки раз, скільки частин в слові. Спочатку вибираємо короткі, двоскладові слова: ма-ма, кіш-ка, потім можна показати, що слова бувають короткими, 3- і 4-ох складними.

- «М'яч лови і м'яч кидай – скільки звуків, називай». Логопед, кидаючи м'яч, вимовляє слово. Дитина визначає послідовність звуків в слові та називає їх кількість: – слова типу (мак, сон, кит); слова з відкритими складами (рама, мама); – слова зі збігом приголосних (кріт, стіл, спор).

- «Будь уважним» – з ланцюжка звуків дитина повинна вибрати заданий звук, стукнувши при цьому м'ячем об підлогу.

- «М'яч передавай, слово називай» – дитина називає слово на заданий звук і перекидає м'яч наступному гравцеві, той придумує слово на цей же звук і передає м'яч далі.

- «Звукова ланцюжок» – дорослий називає перше слово і передає м'яч дитині. Далі м'яч передається від гравця до гравця. Кінцевий звук попереднього слова – початок наступного (слон – ніс – сова).

- «Різнокольорові м'ячі» – (використовуємо м'ячі червоного і синього кольору), дорослий кидає м'яч дітям. Зловив називає голосний звук, якщо м'яч червоного кольору. Якщо м'яч синього кольору-приголосний.

- «Придумай слово» – дитина називає слово, що починається з голосного звуку, якщо ловить м'яч червоного кольору. А якщо м'яч синій, то дитина називає слово, що починається з приголосного звуку.

Вправи для розвитку міжпівкульної взаємодії (стоячи на балансірі):

- «Ліхтарики-зірочки» Руки витягнуті перед собою. Одна долоня стиснута в кулак, друга – пальці розчепірені. Ритмічна зміна позицій («зірочки запалилися згасли»).

- «Кільця» По черзі якомога швидше дитина перебирає пальці рук, з'єднуючи в кільце з великим пальцем послідовно вказівний, середній і т. ін. Вправу виконують у прямому (від вказівного пальця до мізинця) і в зворотному (від мізинця до вказівного пальця) порядку. У роботі зі старшими дітьми вправа «Кільця» може бути використана в ускладненому варіанті: ліва рука змикає вказівний і великий пальці, права – великий і мізинець. У такт рахунку ліва і права руки роблять одночасні різноспрямовані рухи: ліва рука змикає великий палець по черзі з середнім, безіменним і мізинцем, а права відповідно – з безіменним, середнім і вказівним.

- «Лезгинка» Ліву руку стискають у кулак, великий палець відставлений у сторону, кулак розвернутий пальцями до себе. Прямою долонею правої руки в горизонтальному положенні торкаються мізинця лівої. Після цього одночасно змінюють положення правої та лівої рук протягом 6–8 змін позицій. Необхідно прагнути швидкості зміни положень.

- «Змійка» Схрестити руки долонями одна до одної, зчепити пальці «в замок», вивернути руки до себе. Рухати пальцем, дотримуючи вказівок ведучого. Палець має рухатися точно і чітко. Торкатися його не можна (тільки на початку навчання, якщо не вдається виконати вправу на зоровому рівні). Послідовно у вправі повинні брати участь усі пальці обох рук. Надалі діти можуть виконувати вправу в парах.

- «Вуха-ніс» Лівою рукою беруться за кінчик носа, а правою рукою – за протилежне вухо. Одночасно відпускають вухо і ніс, плескають у долоні, змінюють положення рук «з точністю до навпаки».

2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи

Третім, контрольним етапом дослідно-експериментальної роботи було визначення показників сформованості когнітивних здібностей у дітей

експериментальної та контрольної груп. Мета – дослідити рівні когнітивних здібностей старших дошкільників та ефективність висунутої гіпотези: рівень когнітивних здібностей дошкільників буде вищим при впровадженні дошки Більгоу

З цією метою нами було проведене повторне дослідження рівня сформованості когнітивних здібностей дітей дослідних груп, з використанням тих самих методик для діагностики окремих когнітивних процесів, що і під час констатувального експерименту.

Отримані результати оброблених протоколів занесені в таблицю 2.3.

Таблиця 2.3

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів дослідних груп дітей за результатами контрольного етапу експерименту

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
зорове сприйняття				
дуже високий	-	-	-	-
високий	2	10,0%	-	-
середній	17	85,0%	1	5,0%
низький	1	5,0%	10	50,0%
дуже низький	-	-	9	45,0 %
тактильне сприйняття				
дуже високий	-	-	-	-
високий	1	5,0%	1	5,0 %
середній	18	90,0%	9	45,0%
низький	1	5,0%	10	50,0 %
дуже низький	-	-	-	-

Продовження таблиці 2.3.

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
концентрація та обсяг уваги				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	-	-
середній	18	90,0%	10	50,0%
низький	2	10,0%	10	50,0%
дуже низький	-	-	-	-
переключення та розподіл уваги				
дуже високий	-	-	-	-
високий	-	-	-	-
середній	19	95,0%	9	45,0 %
низький	1	5,0%	10	50,0%
дуже низький	-	-	1	5,0%
наочно-дієве мислення				
дуже високий	-	-	-	-
високий	2	10,0%	-	-
середній	16	80,0%	10	50,0%
низький	2	10,0%	10	50,0%
дуже низький	-	-	-	-
наочно-образне мислення				
дуже високий	-	-	-	-
високий	2	10,0%	1	5,0%
середній	17	85,0%	9	45,0%
низький	1	5,0%	9	45,0%
дуже низький	-	-	1	5,0%

Закінчення таблиці 2.3

Рівні розвитку окремих когнітивних процесів	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Слухова пам'ять				
дуже високий	-	-	-	-
високий	1	5,0%	1	5,0%
середній	18	90,0%	11	55,0%
низький	1	5,0%	8	40,0%
дуже низький	-	-	-	-
зорова пам'ять				
дуже високий	-	-	-	-
високий	2	10,0%	1	5,0%
середній	18	90,0%	12	60,0%
низький	-	-	7	35,0%
дуже низький	-	-	-	-

Після отримання результатів дослідження було обраховане середнє значення всіх показників окремих когнітивних процесів та отримано показники рівня розвитку когнітивної компетенції, де:

10 балів – дуже високий

8-9 балів – високий

4-7 балів – середній

2-3 бали – низький

0-1 бал – дуже низький

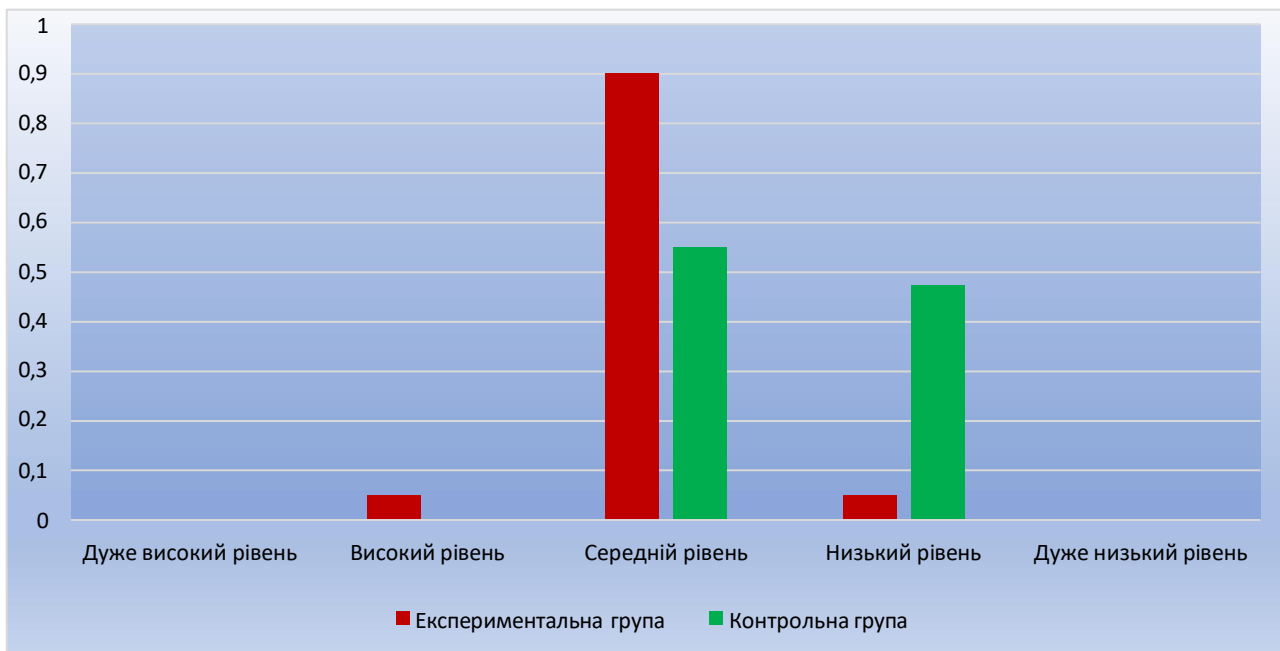
Отримані результати оброблених протоколів занесені в таблицю 2.4.

**Рівні розвитку когнітивних здібностей дослідних груп дітей за
результатами контрольного етапу експерименту**

Рівні когнітивних здібностей	Експериментальна група 20 дітей		Контрольна група 20 дітей	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
дуже високий	-	-	-	-
високий	1	5,0%	-	-
середній	18	90,0%	11	55,0%
низький	1	5,0%	9	45,0%
дуже низький	-	-	-	-

Як бачимо у дітей експериментальної групи спостерігається позитивна динаміка, одна дитина (5,0%) має високий рівень розвитку когнітивної компетенції (за результатами констатувального етапу експерименту таких дітей не було), 18 дітей (90,0%) мають середній рівень (в констатувальному кількості дітей з середнім рівнем була 45,0%). Суттєво знизилася кількість дітей з низьким рівнем розвитку когнітивної компетенції, якщо на констатувальному етапі таких дітей було 11 (55,0%), то на контрольному етапі виявлена лише одна дитина (5,0%) з низьким рівнем. Дітей з дуже низьким рівнем ні на констатувальному, ні на контрольному етапі не виявлено.

В контрольній групі: 11 дітей (55,0%) з середнім та 9 дітей (45,0%) з низьким рівнем (рис.2.2).

Рис.2.2 Результати груп дітей за результатами контрольного етапу експерименту

Порівнюючи рівні розвитку когнітивних здібностей дітей дослідних груп старшого дошкільного віку, отримані у ході експерименту, можна зазначити, що старші дошкільники експериментальної групи, з якими проводилась робота застосовуючи дошку Більгоу, з дотриманням вищеописаних педагогічних умов, мають значно вищий рівень розвитку когнітивних здібностей: покращився рівень концентрації уваги; більш розвинулися всі види пам'яті; покращився розвиток мови – як усної, так і письмової, а також навички читання; вдосконалилися комунікативні навички; краще сформувалися математичні та логічні здібності; покращилася робота емоційно-вольової сфери; почала краще розвиватися рівновага і координація рухів, окомір, сила, спритність, швидкість реакції, моторно-зорова координація; удосконалилися навички володіння тілом.

Порівнюючи результати контрольного експерименту з констатувальним, було зроблено висновок, щодо ефективності та доцільності дотримання таких педагогічних умов, як:

1. Правила поведінки при роботі на балансувальній дошці.

2. При проведенні вправ та ігор дотримувались вищеперерахованих принципів.

3. Збагачення змісту активних дитячих форм діяльності (ігрової, зображувальної, рухової, практичної, діяльності спілкування).

Отже, можна дійти однозначного висновку, що впровадження у освітній процес ЗДО дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей старших дошкільників буде ефективним, якщо робота проводиться з урахуванням та дотриманням вищезазначених педагогічних умов.

Висновки до 2 розділу

У більшості дітей, які мають мовленнєві труднощі, спостерігаються порушення в роботі мозочку – скутість рухів, незграбність, розкоординованість.

Мозочок – це самий швидкодіючий в мозку механізм. Він швидко переробляє будь-яку інформацію, що надходить з інших частин мозку. І відповідає не лише за обробку сенсорної інформації та координацію, але й за здатність до навчання, сприймання та концентрацію уваги дитини, а також швидкість обробки інформації.

Ефективною є «Програма мозочкової стимуляції доктора Френка Більгоу». Це заняття для дітей на спеціальній балансуєчій дошці. Дитина стоїть на поверхні дошки, яка в свою чергу, укріплена на округлій основі, що і змушує її балансувати в спробах утримати рівновагу.

Для проведення експериментального дослідження було обрано дві старші групи КЗДО № 202 Криворізької міської ради. Всього 40 дітей. З них 20 дітей – експериментальна група і 20 – контрольна група.

З метою визначення рівня сформованості окремих когнітивних здібностей, які забезпечують когнітивну діяльність дитини, нами було використано наступні методики: «Відтвори малюнки», «Шукаю скарб», «Чим залатати килимок?», методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу Пьєрона-Рузера), «Складання розрізних картинок», «Виріж фігури», «Змальовування картинки», «Запам'ятай пару», «Чого не вистачає на цих малюнках?», тест «Знайди кілька відмінностей?».

Нами виділено 5 рівнів когнітивного розвитку. За результатами констатувального етапу експерименту всі діти мають показники середнього та низького рівнів, а саме: в експериментальній групі – 45,0% дітей мають середній рівень розвитку когнітивних здібностей, в контрольній групі цей показник становить – 45,0%. В експериментальній групі 55,0% дітей мають низький рівень розвитку когнітивної компетенції, в контрольній групі кількість дітей з низьким рівнем – 55,0% від загальної кількості.

З метою перевірки висунутих нами педагогічних умов було розроблено експериментальну програму з використанням дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників.

Заняття з використанням дошки Більгоу проводились періодичністю 4 рази на тиждень. Тривалість заняття 30 хвилин. Нами дібрано обладнання для ігор на балансувальній дошці Більгоу, розроблено правила поведінки яких ми дотримувались при роботі на балансувальній дошці. Провидили ігри на розвиток фонематичного слуху, на розвиток словника, граматичної будови мовлення. Вправи для розвитку міжпівкульної взаємодії, для розвитку моторики.

Для підтвердження нашої гіпотези: рівень когнітивних здібностей дошкільників буде вищим при впровадженні дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей дошкільників, нами було проведене повторне дослідження рівня сформованості когнітивних здібностей дітей дослідних груп, з використанням тих самих методик для діагностики окремих когнітивних процесів, що і під час констатувального експерименту.

Після повторного дослідження у дітей експериментальної групи спостерігалася позитивна динаміка, одна дитина (5,0%) має високий рівень розвитку когнітивної компетенції (за результатами констатувального етапу експерименту таких дітей не було), 18 дітей (90,0%) мають середній рівень (в констатувальному кількості дітей з середнім рівнем була 45,0%). Суттєво знизилася кількість дітей з низьким рівнем розвитку когнітивної компетенції, якщо на констатувальному етапі таких дітей було 11 (55,0%), то на контрольному етапі виявлена лише одна дитина (5,0%) з низьким рівнем. Дітей з дуже низьким рівнем ні на констатувальному, ні на контрольному етапі не виявлено.

В контрольній групі: 11 дітей (55,0%) з середнім та 9 дітей (45,0%) з низьким рівнем.

Порівнюючи рівні розвитку когнітивних здібностей дітей дослідних груп старшого дошкільного віку, отримані у ході експерименту, можна зазначити, що старші дошкільники експериментальної групи, з якими проводилась робота

застосовуючи дошку Більгоу, з дотриманням усіх перелічених педагогічних умов, мають значно вищий рівень розвитку когнітивних здібностей: покращився рівень концентрації уваги; більш розвинулися всі види пам'яті; покращився розвиток мови – як усної, так і письмової, а також навички читання; вдосконалилися комунікативні навички; краще сформувались математичні та логічні здібності; покращилася робота емоційно-вольової сфери; почала краще розвиватися рівновага і координація рухів, окомір, сила, спритність, швидкість реакції, моторно-зорова координація; удосконалились навички володіння тілом.

Отже, ми дійшли висновку, що впровадження у освітній процес ЗДО дошки Більгоу як засобу формування когнітивних здібностей старших дошкільників буде ефективним, якщо робота проводиться з урахуванням та дотриманням вищезазначених педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження формування когнітивних здібностей дошкільника засобом дошки Більгоу та упровадження розробленої експериментальної методики навчання в систему ЗДО дають підстави для таких висновків:

Аналіз наукової літератури уможливив глибоке різнобічне вивчення процесу формування когнітивних здібностей дошкільника. Охарактеризовано поняття «когнітивні функції», «когнітивні здібності» та встановлено їх взаємозв'язок. Когнітивна сфера розвитку дитини — це область людської психології, яка пов'язана з когнітивними процесами та свідомістю, яка охоплює усвідомлення людиною себе, навколишнього світу та свого місця в ньому. Розвиток у когнітивній сфері – це розвиток мислення, пам'яті, уваги, уяви.

Когнітивні функції і когнітивні здібності тісно пов'язані між собою. Когнітивні функції визначають, яким чином мозок обробляє інформацію, тоді як когнітивні здібності визначають, наскільки ефективно і швидко людина може виконувати завдання, що вимагають використання цих когнітивних функцій.

Розглянуто педагогічні умови формування когнітивних здібностей. На нашу думку найефективнішими педагогічними умовами, які сприяють ефективному формуванню когнітивних здібностей дошкільників є: створення сприятливого навчального середовища, застосування ігрових методів та інтерактивних занять, розвиток мовлення, стимулювання логічного мислення, підтримка самостійності та саморегуляції, забезпечення індивідуального підходу, залучення до активного дослідження і відкриття, співпраця з батьками.

У результаті дослідження з'ясовано, що формування когнітивних здібностей у дошкільників є важливим завданням, оскільки саме на цьому етапі формується фундамент для майбутнього навчання та когнітивного розвитку.

Нами підбрані засоби, які можуть бути використані для формування когнітивних здібностей дошкільників: гра, пазли та головоломки, літери і цифри, розповіді та казки, експерименти та досліди, математичні ігри, музика і

мистецтво, подорожі та екскурсії, використання питань, розвивальні ігри на комп'ютері або планшеті, взаємодія з однолітками.

З'ясовано, що одним із результативних і ефективних засобів є застосування вправ мозочкової стимуляції. Сенсорна стимуляція та рухова активність утворюють основу для розвитку мозку. Це і лежить в основі програми мозочкової стимуляції. Ефективною є «Програма мозочкової стимуляції доктора Френка Більгоу».

Для оцінювання сформованості когнітивних здібностей нами виділено п'ять рівнів когнітивного розвитку (дуже високий, високий, середній, низький, дуже низький). З метою визначення рівня сформованості окремих когнітивних здібностей, які забезпечують когнітивну діяльність дитини, нами було використано наступні методики: «Відтвори малюнки», «Шукаю скарб», «Чим залатати килимок?», методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу Пьерона-Рузера), «Складання розрізних картинок», «Виріж фігури», «Змальовування картинки», «Запам'ятай пару», «Чого не вистачає на цих малюнках?», тест «Знайди кілька відмінностей?».

Аналіз науково-методичної літератури дав змогу теоретично обґрунтувати методику розвитку когнітивних здібностей із застосуванням дошки Більгоу. Експериментальну методику представлено комплексом ігор на розвиток фонематичного слуху, на розвиток словника, граматичної будови мовлення та вправ для розвитку міжпівкульної взаємодії, для розвитку моторики. Експериментальну методику було розроблено з урахуванням гігієнічних вимог, правил поведінки та педагогічних принципів та умов.

Результати дослідження свідчать про підвищення рівня розвитку когнітивних здібностей дітей в експериментальній групі. Після впровадження експериментальної програми одна дитина (5,0%) має високий рівень розвитку когнітивної компетенції (за результатами констатувального етапу експерименту таких дітей не було), 18 дітей (90,0%) мають середній рівень (в констатувальному кількості дітей з середнім рівнем була 45,0%). Суттєво знизилася кількість дітей з низьким рівнем розвитку когнітивної компетенції, якщо на констатувальному

етапі таких дітей було 11 (55,0%), то на контрольному етапі виявлена лише одна дитина (5,0%) з низьким рівнем. Дітей з дуже низьким рівнем ні на констатувальному, ні на контрольному етапі не виявлено. В контрольній групі: 11 дітей (55,0%) з середнім та 9 дітей (45,0%) з низьким рівнем.

Отже, результати контрольних зрізів засвідчили, що старші дошкільники експериментальної групи, з якими проводилась робота застосовуючи дошку Більгоу, з дотриманням усіх перелічених педагогічних умов, мають значно вищий рівень розвитку когнітивних здібностей(покращився рівень концентрації уваги; більш розвинулися всі види пам'яті; покращився розвиток мови – як усної, так і письмової, а також навички читання; вдосконалилися комунікативні навички; краще сформувались математичні та логічні здібності; покращилася робота емоційно-вольової сфери; почала краще розвиватися рівновага і координація рухів, окомір, сила, спритність, швидкість реакції, моторно-зорова координація; удосконалились навички володіння тілом) і підтвердили ефективність пропонованої методики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдрахманова В. Залежність самооцінки від інтраособистісного та інтерособистісного порівняння дітей. //Питання психології..: 2008. №5. С. 138-140.
2. Алексеюк А.Н. Педагогіка вищої школи. К. 2009. С. 84-89.
3. Бабанський, Ю.К. Педагогіка: підручник. К.: Знання, 2008. С. 14-24.
4. Бадьон Н. О. Дослідно-експериментальна діяльність старших дошкільників як засіб ефективного розвитку пізнавальної та мовленнєвої активності. URL: <https://ru.calameo.com/read/004654735c9bd53db2d34> (дата звернення: 06.08.2023)
5. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ. 2012. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>
6. Бистрова Г.А. Логопедичні ігри і завдання. Х.: Каро, 2004.
7. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низьковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
8. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник для студ. психол. і педагог. спеціальностей. 2-ге видан., випр. і доп. К.: «Центр учбової літератури», 2007. 968 с.
9. Венгер Л. А. Про формування пізнавальних здібностей у процесі навчання дошкільнят. Хрестоматія з вікової та педагогічної психології . Ч. II. К.: Наука, 2001. 458 с.
10. Вільчинська О. С. Вікова специфіка розвитку уяви старшого дошкільника. URL:http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2008_16/sb16_03.pdf
11. Г.В. Чиркиної. Методи обстеження мовлення дітей. К.: Аркти, 2003.
12. Галян І. М. Психодіагностика. URL: <https://pidru4niki.com/1584072032918/psihologiya/psihodiagnostika>
13. Гарькавець О. М. Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільника під впливом інноваційних педагогічних технологій. Вісник

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія. 2011. № 937, вип. 45. С. 39-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2011_937_45_11

14. Гудим І. Розвиток пізнавальних інтересів і здібностей дошкільників із порушеннями зору. Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. №4. С. 28-29

15. Діагностика особистості: путівник практичного психолога : довідник / укладач В.В.Войтко. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2015. 76 с.

16. Дружинін В.Н. Когнитивні здібності: структура, діагностика, розвиток. Персе, 2001. 223 с.

17. Дубравська Д.М. Основи психології: навч. посібник Львів: Світ. 2001.с.76-105.

18. Дубровина І.В. Вікові особливості психічного розвитку дітей. К.: Просвітництво, 2002. 362 с.

19. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

20. Заброцький М. М. Психологія особистості: навчальний посібник для студ. вищ. навч. Закладів. К. : Освіта України, 2009. С.7.

21. Загальна психологія / за заг. ред. С.Д. Максименко. Підручник: Нова книга, 2006.с.271-297.

22. Заплатинська А.Б., Каліна В.Л. Система баламетрики у корекційно-розвивальній роботі з дітьми із порушеннями психофізичного розвитку та труднощами у навчанні, Збірник наукових праць. Головна /випуск № 7 (2016) Інститут корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.

23. Захарова С. Розчленування когнітивної сфери і особливості формування образних узагальнень в старших школярів. Питання психології. Ж.: 2009. №4. С. 53-68.

24. Зелінська Т.М., Воронова С.В., Хурчак А.Б. Практикум із загальної психології: Навч. Посібник. К.: Каравела, 2008. с.8-21.
25. Ілляшенко Т. Д. Корекційно-розвивальні заняття з молодшими школярами у позакласній роботі. Практична психологія та соціальна робота. 2014. № 1. С. 13-19.
26. Карабаєва І. Формування пізнавальної спрямованості дошкільників на оточуючу дійсність. URL: http://lib.iitta.gov.ua/4632/1/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_Microsoft_Office_Word.Pdf
27. Козлов Н. І. Когнітивні та афективні процеси. Психологія енциклопедія практичної психології. URL: http://psychologis.com.ua/kognitivnye_i_affektivnye_processy.htm
28. Кому потрібна мозочкові стимуляція і що можна подолати за її допомогою. URL: <https://primavera-kiev.in.ua/komu-potribna-mozochkova-stimulyatsiya-scho-mozhna-podolati-za-yiyi-dopomogoyu/>.
29. Кочерга О. В., Шолохова В. В. Використання балансувальної дошки доктора Френка Білгоу в навчально-корекційній роботі з учнями 1–4 класів із порушеннями психофізичного розвитку : метод. рек. Для фахівців спец., загальноосвіт. навч. закл. та батьків учнів. Київ : Слово, 2015. 64 с.
30. Кучеренко М. Емоційний розвиток дітей старшого дошкільного віку . Вихователь-методист дошкільного закладу. К., 2011. №12. 46 с.
31. Ладивір. С. Дитина пізнає світ. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. №10. С. 23-30
32. Лопатина Л.В. Подолання мовних порушень у дошкільників. Х.: Союз, 2012. с. 342
33. Макарова Л.Л., Синельников В.М. Загальна психологія: метод, розробки семінарських занять: Навч. Посіб.К.:ЦНЛ, 2005. с.924
34. Максименко С. Психологія та педагогіка. Слово. К.:2012. С.145-170.
35. Максименко С. Психологія учіння людини. Слово. К.:2013. С.8-11.
36. Малафійк І. Дидактика. К.: Кондор, 2015. С.165-175.

37. Мозочкова стимуляція (практика). URL: <http://tomatis-spb.ru>
38. Мозочкова стимуляція. URL: <http://psy37.ru/mozzhechkovaya-stimulyatsiya/>
39. Нечипоренко Л.С. Педагогічна культура, Харків, 1993, С.42-45.
40. Огороднійчук З. В. Загальна психологія. Практикум: навч. Посіб. К.: Рогова Н., 2010. с.51-79.
41. Очеретяна Л.О. Роль педагога у формуванні пізнавальних здібностей дошкільників. URL: <http://medicua.org/zabezpechennya-piznavalenogo-rozvitku-osobistosti-ditini-doshk.html?page=20>
42. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології. К.: «Знання», КОО, 2016. с.9-23.
43. Поддяков М. М. До питання про розвиток мислення дошкільників // Хрестоматія з вікової та педагогічної психології. Ч. II К.: Наука, 2011. 458 с.
44. Половнікова Г. В. Методичний посібник Досліджуємо разом з дітьми: Використання технології дослідницького навчання за О. І. Савенковим у розвитку пізнавально-дослідницької діяльності старших дошкільників. Нетішин: 2017. 146 с. URL: <https://abetkaland.in.ua/metodychnyj-posibnyk-doslidzhuyemo-razom-z-ditmy/>
45. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. URL: <https://studfile.net/preview/5721447/>
46. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2016. 456 с.
47. Психологія: в схемах, таблицях, коментарях: кредитно-модульний курс для студентів юридичних спеціальностей. Донецький національний університет, кафедра психології. Донецьк; ДонНУ, 2009. 198 с.
48. Ревуцька О. В. Інноваційні технології в навчанні осіб з особливими потребами. Управління в освіті : збірник матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 квітня 2011 року / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти [та ін.]. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2011. 300 с.

49. Ренке С. О. Проблема зв'язку навчання й когнітивного розвитку. Проблеми сучасної психології. 2001. Випуск 3. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/163180/162136>
50. Ренке С.О. Поняття про когнітивний розвиток і методи його дослідження URL: <http://vuzlib.com/content/view/460/94/>
51. Рібцун Ю.В. Методика вивчення невербального інтелекту у молодших дошкільників із ЗНМ. Теорія і практика сучасної логопедії: зб. наук. пр. Київ: Актуальна освіта, 2015. Вип. 2. С. 82–94.
52. Рібцун Ю.В. Мовленнєві намистинки для маленької дитинки: навч.-метод. посіб. Київ: Літера ЛТД, 2010. 160 с.
53. Рубинштейн С.Л. Обучение и развитие. Хрестоматія по віковій і педагогічній психології / зад ред. І.І. Ільєсова. К.: Знання. 2000. С. 186-195
54. Сиротюк А.Л. Нейропсихологічні та психофізіологічні супроводи навчання. К.: ТЦ «Сфера», 2013.
55. Скрипченко О.В, Загальна психологія: Хрестоматія: Навч. посіб. К.: Каравела, 2008. с.63-102.
56. Стернберг Р., Григоренко Е. Л. Учись думать творчески / за ред. Д.Б. Богоявлінської. К.: 2007. с.328
57. Суржанська В.А. Розвиваємо творчі здібності : навч.-метод. посіб. Харків. 2007. 112 с.
58. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню Людину / В. А. Сухомлинський. К.: Рад. шк., 2005. С. 8-12.
59. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу. Вибрані твори: у 5 т. Київ, 1976. Т.1. С. 401- 637.
60. Тихонова М. І. Розвиток емоцій у дошкільників. Психологічна газета. 2004. №23. С. 25–27.
61. Ткачук Т. Пізнавальна активність: особливості розвитку у дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012 .№8. С.13– 18

62. Трофаїла Н., Рогальська-Яблонська І. Розвиток когнітивної сфери та емоцій у дітей дошкільного віку. URL: ...dspace.udpu.edu.ua > bitstream
63. Трофімов Ю. Л. Психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук, Т. С. Кириленко, Т. С. Кудріна, П. С. Перепелиця, М. І. Алексєєва, О. В. Рудоміно-Дусятська. 3-є вид., стер. К. : Либідь, 2001. 558 с.
64. Український педагогічний словник / гол. ред. С. Головка. Київ: Либідь, 2007. 373 с.
65. Ушакова І. М. Курс лекцій з психології розвитку. URL: <http://univer.nuczu.edu.ua/e-books/006/pb.htm>
66. Чекстере О. Ю. Погляди Ж.Піаже на особливості егоцентризму дитячого мислення. Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / за ред. академіка С. Д. Максименка. К.: Главник. 2008. Том X. Частина 8. С.632-642
67. Чим корисна Дошка Більгоу для мозочкової стимуляції і розвитку мови. Основи методики Більгоу. URL: <https://mental.ua/chim-korisna-doshka-bilgou-dlya-mozochkovoii-stimulyatsii-i-rozvitku-movi.-osnovi-metodiki-bilgou/>.
68. Шадриков В. Д. Деятельность и способности. Логос, 2014. 315 с.
69. Шецкін. Г. Перші дослідження. Вихователь-методист ДЗ. 2011. №10. С. 34-41.
70. Ясюк І. К. Анотація педагогічного досвіду Шевцової Т. І. Пізнавальний розвиток дошкільнят в процесі пошуково-дослідницької діяльності. Узаг.: Ясюк І. К. 2013. URL: file:///C:/Users/ITHoue/Downloads/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4_%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%86%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97_%D0%A2.%D0%86..pdf
71. Яценко Т. В. Діагностика психічного розвитку дітей дошкільного віку. Методичний посібник. URL: <https://vseosvita.ua/library/diagnostika-psihicnogo-rozvitku-ditej-doskilnogo-viku-metodicnij-posibnik-190372.html> (дата звернення: 13.09.2023)

ДОДАТКИ

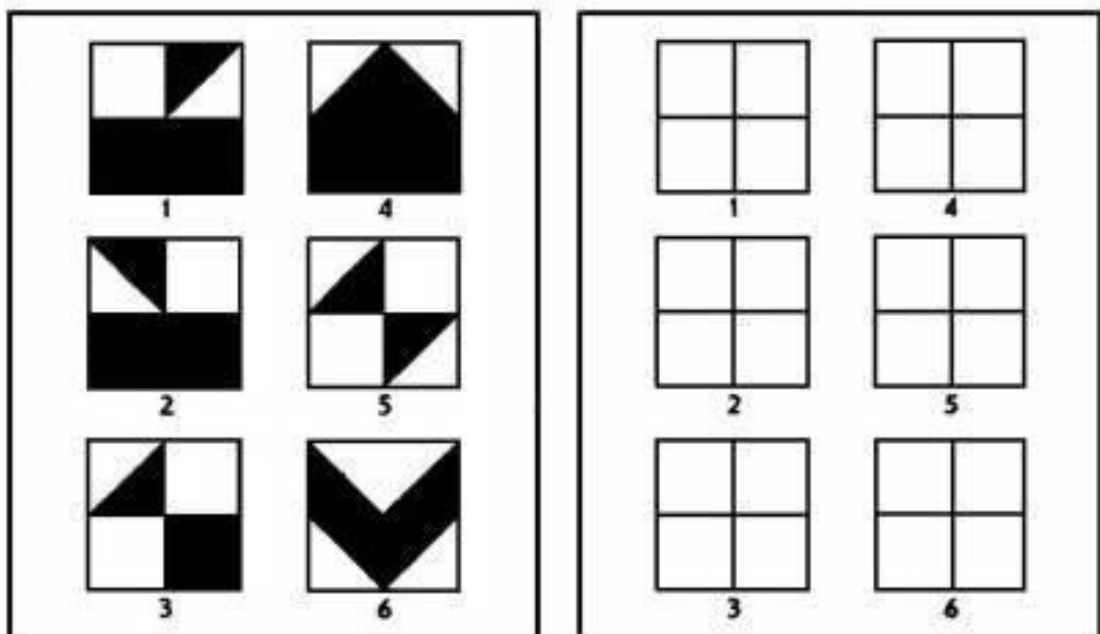
Додаток А

Методика «Відтвори малюнки»

Завдання методики полягає в тому, щоб в спеціальних порожніх квадратах, представлених праворуч на мал. 1, відтворити картинки, зображені на тому ж малюнку зліва. Для цього дитині дається фломастер темного кольору і мал. 1 у супроводі наступної інструкції:

«Праворуч в порожніх клітинах необхідно намалювати точно такі ж фігури, які є зліва. Потрібно зробити це якомога акуратніше, рівномірно заштрихувати всі частини, де є темні поля, не залишаючи порожніх ділянок і не виходячи за межі заданого контуру».

На виконання завдання відводиться 5 хв.

Мал. 1 Малюнки і матриці до методики «Відтвори малюнки»

Оцінка результатів

10 балів - дитина за 5 хв виконала усі завдання, тобто намалювала в порожніх матрицях всі шість фігур. При цьому ні в одній з фігур не залишилося порожніх, не "заштрихованих ділянок у тих місцях, де штриховка

повинна була бути суцільною, а контури фігур не більше ніж на 1 мм вийшли за межі заданих зразків.

8-9 балів - дитина впоралася із завданням за 5 хв. При цьому в кожній фігурі залишилися незаштрихованими не більше одного-двох ділянок, а контури виконаних фігур не більше ніж на 1 мм відрізняються від оригіналу.

5-7 балів - дитина виконала завдання за 5 хв, але в його роботі є хоча б один з наступних недоліків: майже в кожній фігурі є від 3 до 4 незаштрихованих ділянок; контури деяких фігур відрізняються від оригіналів на величину до 1,5 мм.

4-6 балів - дитина за 5 хв змогла заштрихувати 4-5 фігур з шести, причому в кожній з них зустрічається хоча б один з наступних недоліків: не менше одної п'ятої частини її площі залишилися незаштриховані; контури деяких фігур відрізняються від оригіналів на величину до 2 мм.

2-3 бали - дитина змогла за 5 хв заштрихувати тільки 2-3 фігури, і в кожній з них можна виявити хоча б один з наступних недоліків: не менше одної п'ятої її частини залишилося незаштриховано; контури деяких фігур відрізняються від оригіналів на величину до 2 мм.

0-1 бал - дитина за 5 хв змогла заштрихувати не більше одної фігури, і в ній є хоча б один з наступних недоліків: площа фігури не менш ніж на одну половину незаштрихована; контури деяких фігур відрізняються від оригіналів на величину до 3 мм.

Висновки про рівень розвитку

10 балів - дуже високий.

8-9 балів - високий.

4-7 балів - середній.

2-3 бала - низький.

0-1 бал - дуже низький.

Методика «Шукаю скарб»

(для визначення рівня розвитку тактильного сприйняття)

Підготовлена широка ємкість з піском, дрібні іграшки: м'ячик, кулька, кубик, машинка, лялька-неваляйка.

Інструкція дитині: «Опусти руку в пісок, знайди іграшку, назви і опиши її (тверда, м'яка, кругла, з «гострими» кутами, з кількох частин складається), не витягуючи руку з піску».

Оцінювання результатів

Оцінки виставляються в балах (2 бали за правильно названий і описаний предмет). Результати додаються, визначається загальна кількість балів.

Максимальний результат – 10 балів.

Висновки про рівень розвитку тактильного сприйняття

10 балів – дуже високий

8-9 балів – високий

4-7 балів – середній

2-3 бали – низький

0-1 бал – дуже низький

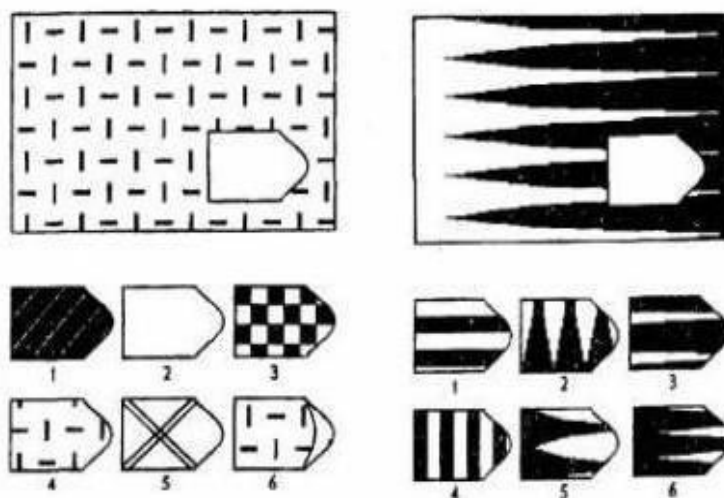
«Чим залатати килимок?»

Вивчає рівень розвитку цілісності та осмисленості сприймання дитини молодшого дошкільного віку (+ мислення; + здатність утримувати в образній короткочасній та оперативній пам'яті образи баченого, практично їх використовувати при вирішенні наочних завдань).

Матеріали та обладнання: серія картинок: килимки, латочки.

Процедура дослідження: досліджуваному пояснюють, що на малюнку зображені два килимки, а також клаптики тканини, щоби залатати дірочки у килимку таким чином, щоби малюнки килимка і заплати не відрізнялися. Дитина з декількох клаптиків повинна підібрати той. Який найбільше підходить до малюнка килимка.

Інструкція досліджуваному: "На малюнку зображено два килимки і клаптики тканини, щоби залатати дірочки. Уважно подивись і знайди такі латочки, щоби малюнок тканини латки і килимка не відрізнялися. Якщо все зрозуміло, то починаємо!"

Обробка та аналіз результатів

Дослідник за допомогою секундоміра фіксує час, затрачений дитиною на виконання всього завдання. Час роботи оцінюється в балах, які потім слугують основою для висновку про рівень розвитку сприймання дитини.

10 балів – дитина виконала завдання за час, менший від 20 сек.

8-9 балів – дитина правильно вирішила завдання за час від 21 до 30 сек.

6-7 балів – дитина витратила на виконання завдання від 31 до 40 сек.

4-5 балів – час виконання завдання склав від 41 до 50 сек..

2-3 бали – час роботи дитини над завданням зайняв від 51 до 60 сек..

0-1 бал – дитина не виконала завдання за час більший від 60 сек.

Висновки про рівень розвитку

10 балів – дуже високий;

8-9 балів – високий;

4-7 балів – середній;

2-3 бали – низький;

0-1 бал – дуже низький.

Методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу П'єрона-Рузера)

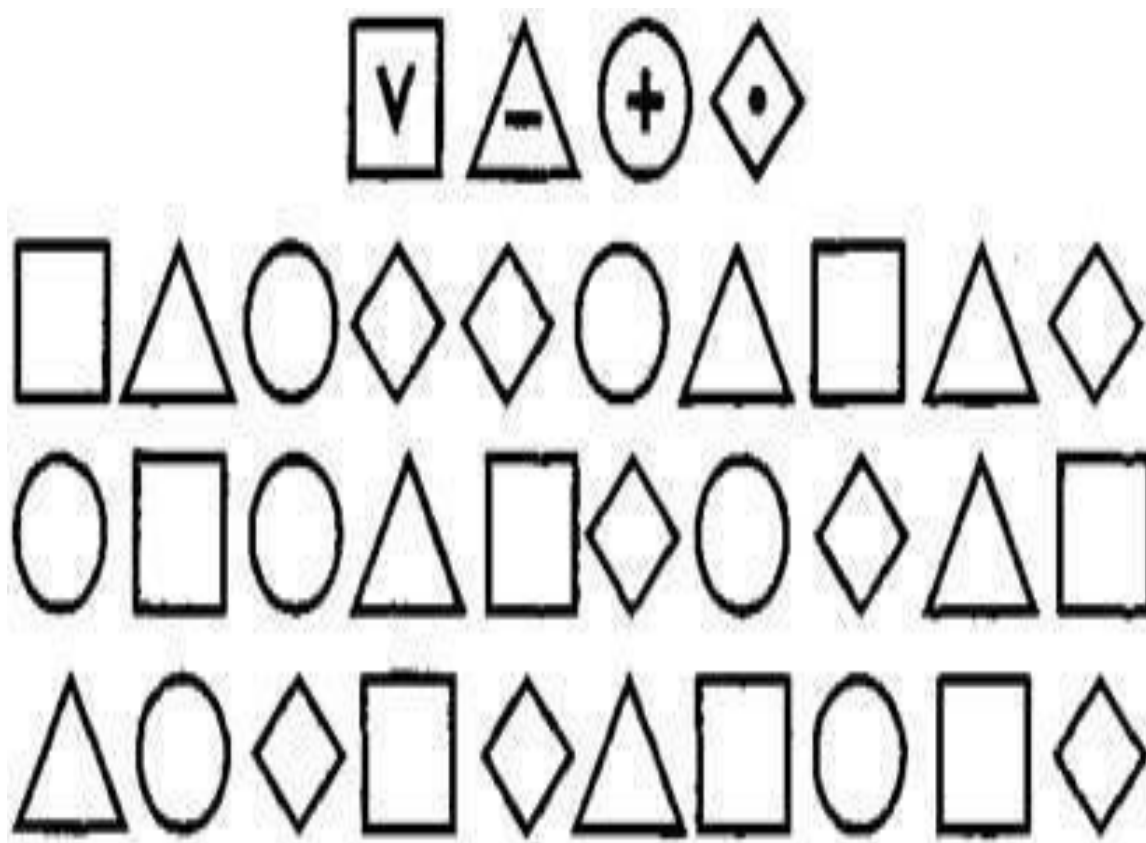
Методика для вивчення концентрації та стійкості уваги (модифікація методу П'єрона-Рузера).

Ціль: діагностика концентрації та стійкості уваги

Вік досліджуваних: від 4-5 років

Інструкція: “Вам запропоновано тест із зображеними на ньому квадратом, трикутником, колом і ромбом. За сигналом” Почали “розставте якнайшвидше і без помилок наступні знаки в ці геометричні фігури. Знаки розставляйте підряд по рядках. Час на роботу 1 хв. За моїм сигналом “Стоп!” розставляти знаки припиніть”.

Зразок 1 (для дітей 4-6 років):

Бланки для дослідження:

образец 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
÷	)	+	┌	└	∨	∩	÷	└

таблица 2

2	1	4	6	3	5	2	1	3	4	2	1	3	1	2	3	1	4	2	6	3	1	2	5	1	6

3	1	5	4	2	7	4	6	9	2	5	8	4	7	6	1	8	7	5	4	8	6	9	4	1	3

1	8	2	9	7	6	2	5	4	7	3	6	8	5	9	4	1	6	8	9	3	7	5	1	4	2

9	1	5	8	7	6	9	7	8	2	4	8	3	5	6	7	1	9	4	3	6	2	7	9	3	5

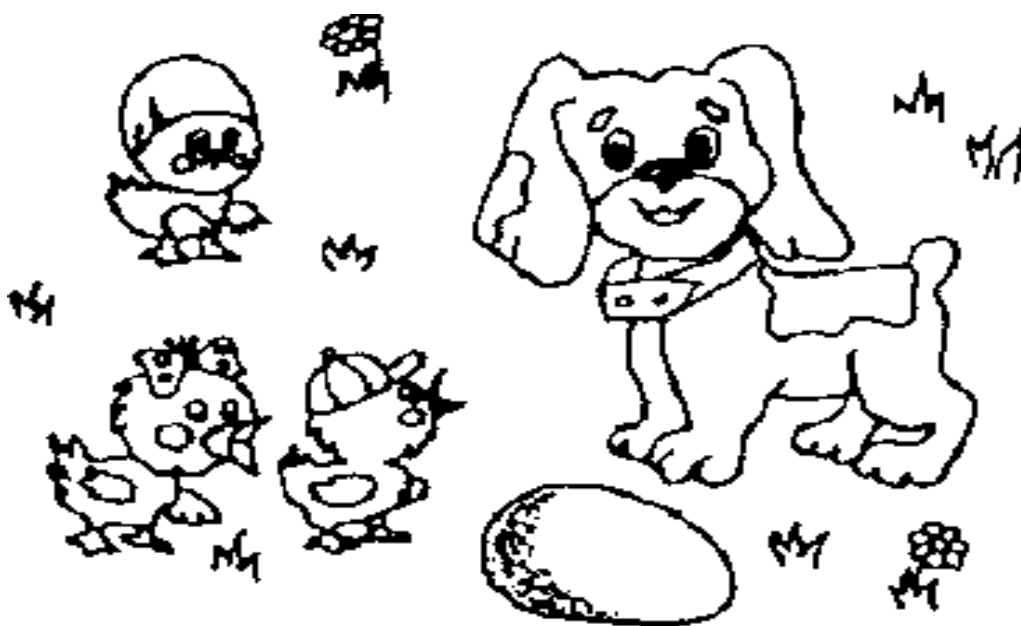
Аналіз результатів: Фіксується кількість помилок і час, витрачений на виконання завдання.

- Високий рівень стійкості уваги – 100% за 1 хв 15 сек без помилок.
- Середній рівень стійкості уваги – 60% за 1 хв 45 сек з 2 помилками.
- Низький рівень стійкості уваги – 50% за 1 хв 50 сек з 5 помилками.
- Дуже низький рівень концентрації і стійкості уваги – 20% за 2 хв 10 сек з 6 помилками (за М.П.Коновою)

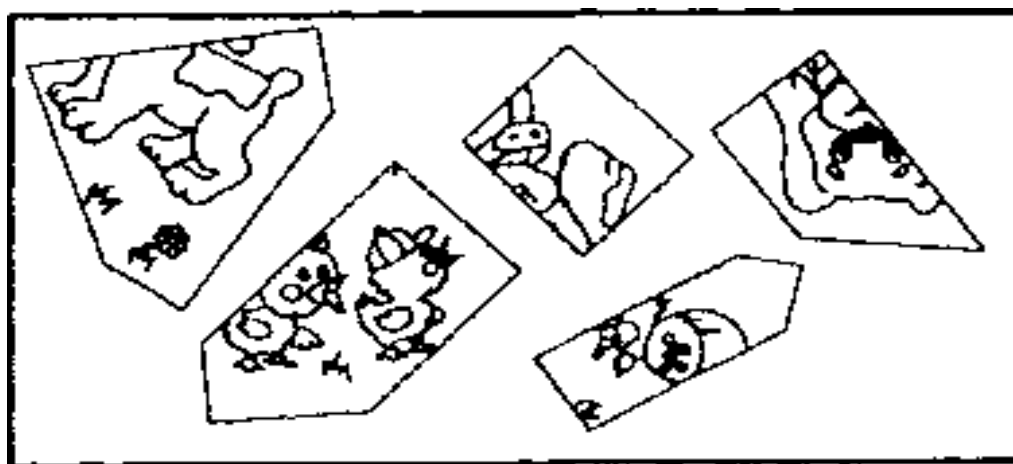
Методика «Складання розрізних картинок»

Для цього завдання необхідно дві однакові картинки. Одну з картинок показують дитині протягом 30 секунд для запам'ятовування. Другу картинку треба попередньо розрізати на кілька частин (чим складніша картинка і більша кількість частин, тим важче завдання). Після цього зразок прибирають, і дитина повинна по пам'яті скласти картинку із запропонованих їй окремих фрагментів.

– Просто розглянь картинку

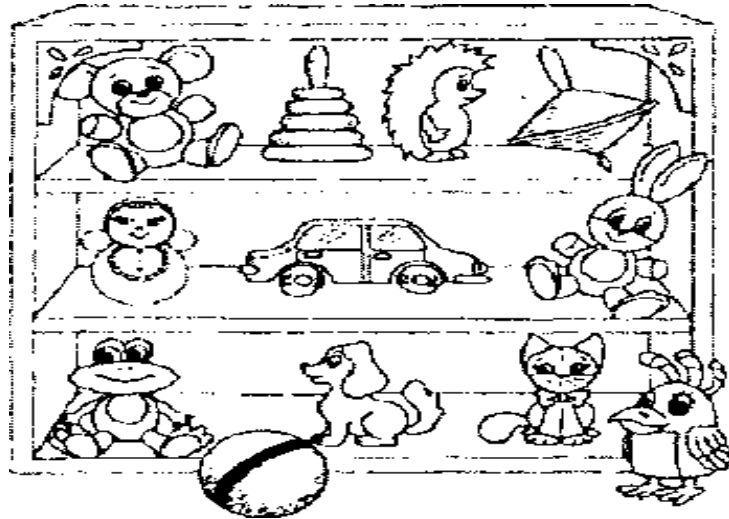

– Виріж частинки і виклади з них картинку з собачкою і курчатами. У тебе відмінно вийде!

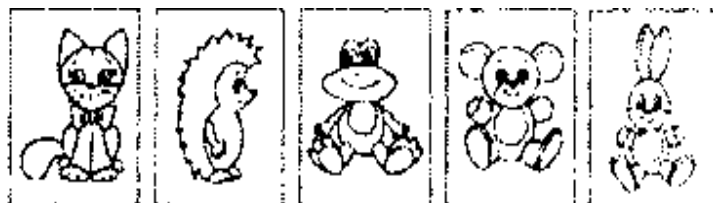
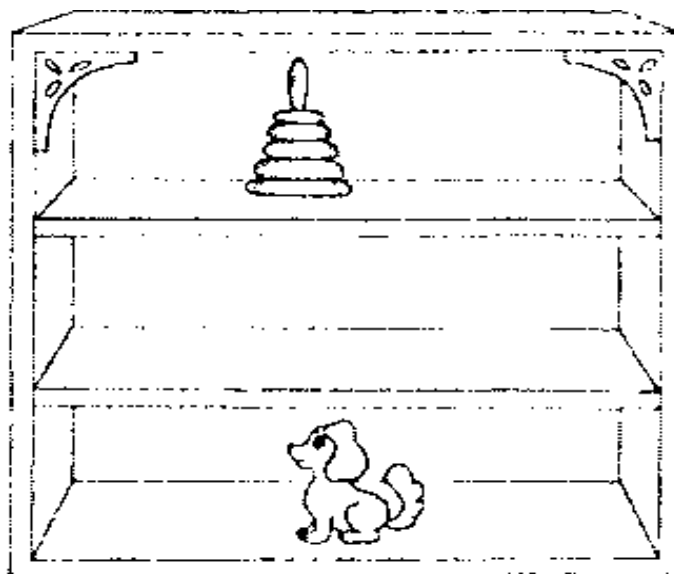
– Якщо частинок не вистачає – домалюй їх сам.

- Розглянь іграшки, що стоять на полицях, запам’ятай їх сусідів справа і зліва.
- Спочатку розглянь іграшки на нижній полиці, потім – на середній, і лише потім – на верхній.

- Розклади іграшки на полицях цієї шафи так, як вони стояли, коли ти їх розглядав.

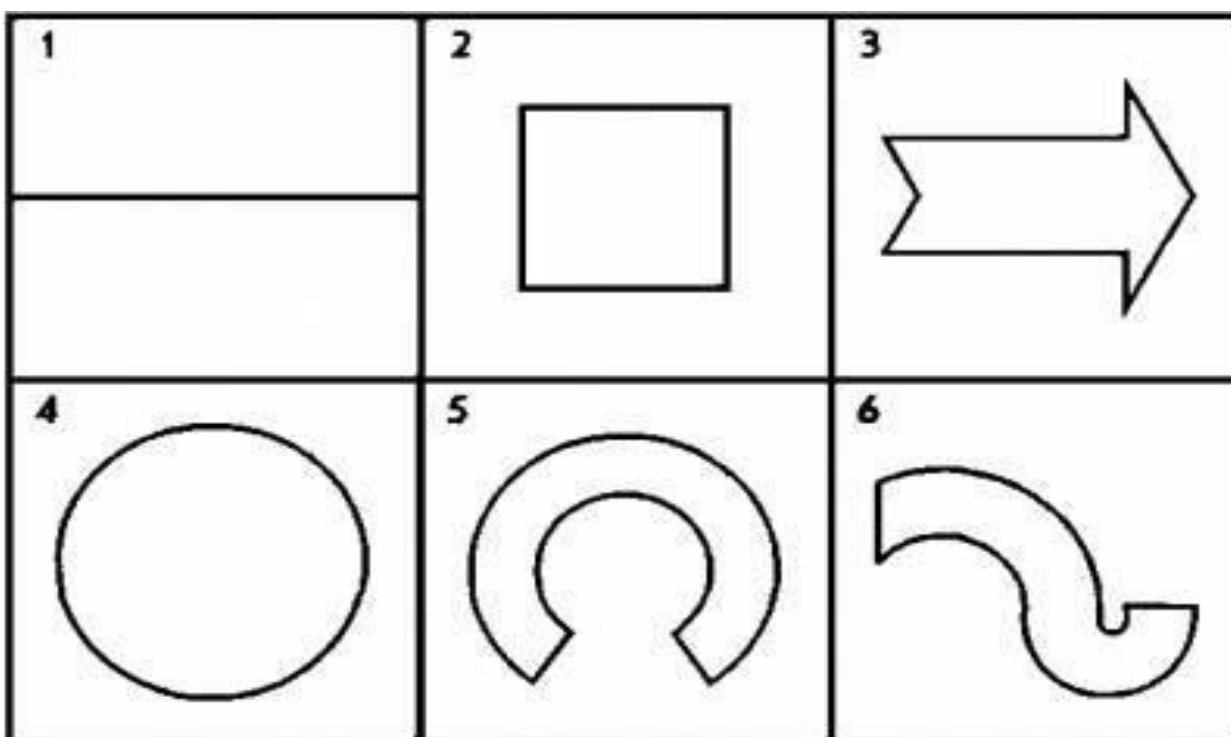
Відсутні іграшки домалюй.

Методика «Виріж фігури»

Дана методика призначається для психодіагностики наочно-дієвого мислення дітей у віці від 4 до 5 років.

Завдання методики полягає в тому, щоб швидко і точно вирізати з паперу намальовані на ній фігури. На мал. 1 є шість квадратів, які є розділені між собою, зображені різні фігури. Цей малюнок під час тестування пропонується дитині не в цілому, а по окремих квадратах. Для цього експериментатор попередньо розрізає його на шість квадратів.

Мал. 1. Контури вирізуваних фігур до методики «Виріж фігури».

Дитина по черзі отримує всі шість квадратів з малюнками (порядок їх пред'явлення позначений номерами на самих малюнках), ножиці і завдання вирізати всі ці фігури як можна швидше і точніше. (Перший з квадратів просто розрізається ножицями навпіл по горизонтальній лінії, прокреслено в ньому.)

Оцінка результатів

У ході оцінювання отриманих результатів в даній методиці враховуються час і точність виконання дитиною завдання.

10 балів - всі фігури вирізані дитиною не більш ніж за 3 хв, а контури вирізаних фігур не більше ніж на 1 мм відрізняються від заданих зразків.

8-9 балів - всі фігури вирізані дитиною за час від 3 до 4 хв, а їх контури відрізняються від оригіналів на величину від 1 мм до 2 мм.

6-7 балів - всі фігури вирізані дитиною за час від 4 до 5 хв, а їх контури відрізняються від оригіналів на 2-3 мм.

4-5 балів - всі фігури вирізані дитиною за час від 5 до 6 хв, а їх контури відрізняються від оригіналів на 3-4 мм.

2-3 бали - всі фігури вирізані дитиною за час від 6 до 7 хв, а їх контури відрізняються від оригіналів на 4-5 мм.

0-1 балів - дитина не впоралася із завданням за 7 хв, і вирізані нею фігури відрізняються від оригіналів більше ніж на 5 мм.

Висновки про рівень розвитку

10 балів - дуже високий.

8-9 балів - високий.

4-7 балів - середній.

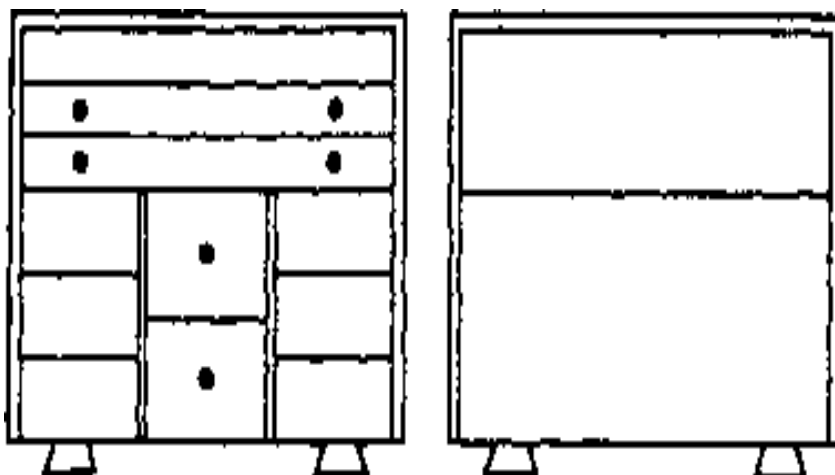
2-3 бала - низький.

0-1 бал - дуже низький.

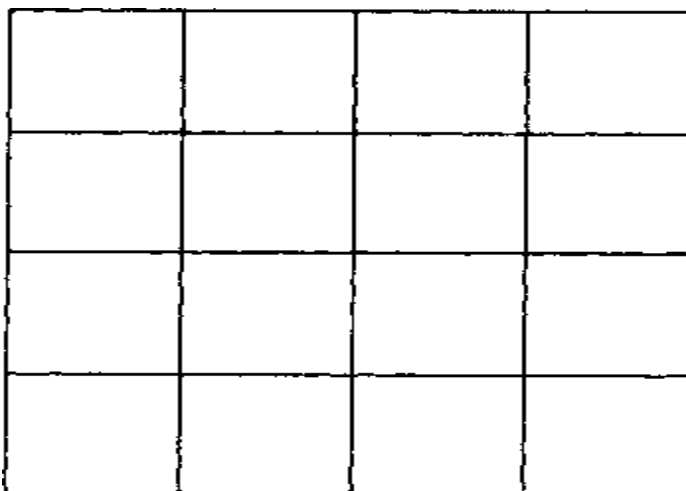
Методика «Змальовування картинки»

(діагностика короткочасної пам'яті дітей 4–6 років)

– Спробуй у порожніх шафах намалювати ті ж полички, що і в заповнених.

– Дуже добре! Можеш прикрасити полиці, намалювавши на них вази або квіти.

– У тебе вийде така ж ракета, якщо ти точно перенесеш усі лінії з маленького малюнка у великі клітинки.

Методика «Запам'ятай пару»

Дослідження смислового та асоціативного запам'ятовування методом двох рядів слів.

Необхідний матеріал: два ряди слів. У першому ряду між словами існують смислові зв'язки, у другому ряду вони відсутні.

Перший ряд

пилка – яєчня

лялька – гратись

курка – яйце

ножиці – різати

кінь – сани

книга – вчитель

метелик – муха

щітка – зуби

молоток – цвях

сніг – зима

корова – молоко

Другий ряд

жук – крісло

компас – клей

дзвінок – стріла

синиця – сестра

лійка – трамвай

черевики – чайник

сірник – пальто

шапка – бджола

риба – пожежа

Хід виконання завдання

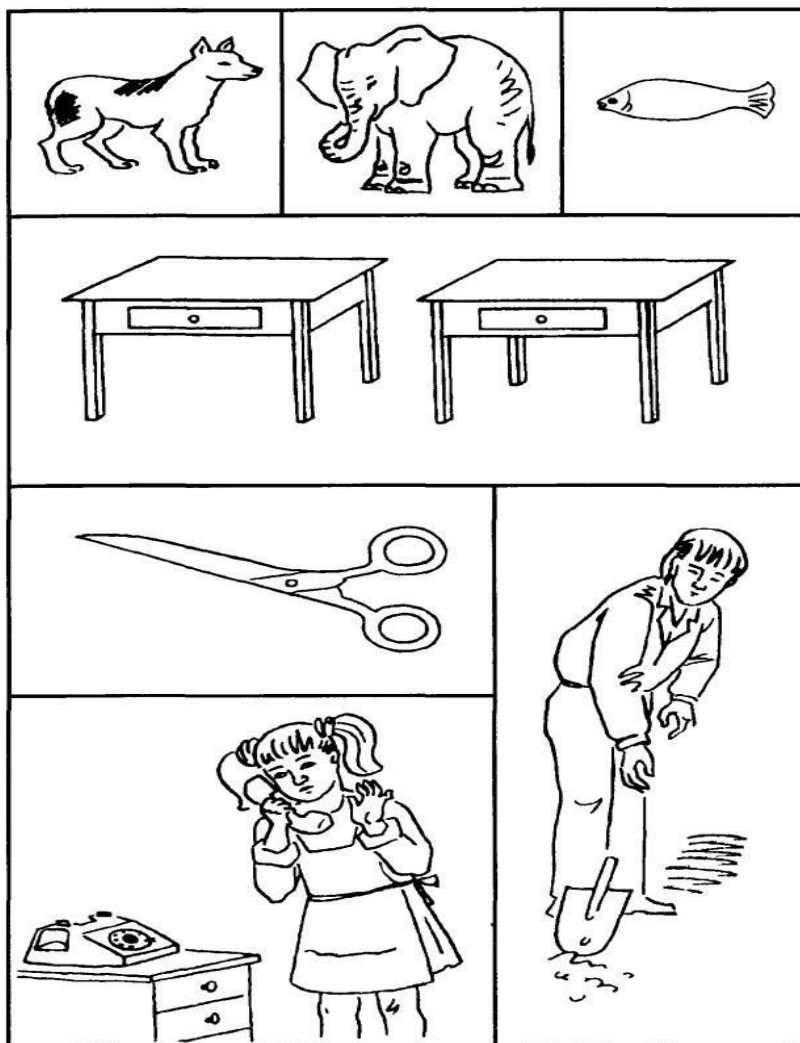
Психолог читає дитині 10 пар слів досліджуваного ряду (інтервал між парою – 5 сек.). Після 10-секундної перерви читаються ліві слова ряду (з інтервалом 10 сек.), а випробуваний записує слова правої половини ряду, що запам'ятав.

Обробка даних завдання.

Результати дослідження записуються в таблицю:

Обсяг логічної пам'яті			Обсяг механічної пам'яті		
К-сть слів першого ряду (A1)	К-сть слів що запам'яталися (B1)	Коефіцієнт смислової пам'яті (C1 = B1/A1)	К-сть слів другого ряду (A2)	К-сть слів що запам'яталися (B2)	Коефіцієнт механічної пам'яті (C2 = B2/A2)

Методика «Чого не вистачає на цих малюнках?»

Методика спрямована на визначення рівня розвитку сприймання.

Обладнання: серія картинок представлених на малюнку.

Інструкція та процедура проведення: сутність цієї методики полягає в тому, що дитині пропонується серія картинок представлених на малюнку. На кожній з картинок цієї серії не вистачає певної істотної деталі. Дитина отримує завдання: якомога швидше визначити і назвати відсутню деталь.

Дослідник за допомогою секундоміру фіксує час, витрачений дитиною на виконання всього завдання. Час роботи оцінюється в балах, які потім є основою для висновку про рівень розвитку сприймання дитини.

Оцінка результатів:

10 балів — дитина справилася із завданням за час менше, ніж 25 сек., назвавши при цьому всі 7 предметів, яких бракує на картинках.

8-9 балів — час пошуку дитиною всіх предметів – від 26 до 30 сек.

6-7 балів — час пошуку всіх предметів зайняв від 31 до 35 сек.

4-5 балів — час пошуку склав від 36 до 40 сек.

2-3 бали — час пошуку опинився в межах від 41 до 45 сек.

0-1 бал — час пошуку всіх деталей склав в цілому більш ніж 45 сек.

Висновки про рівень розвитку.

10 балів — дуже високий.

8-9 балів — високий.

4-7 балів — середній.

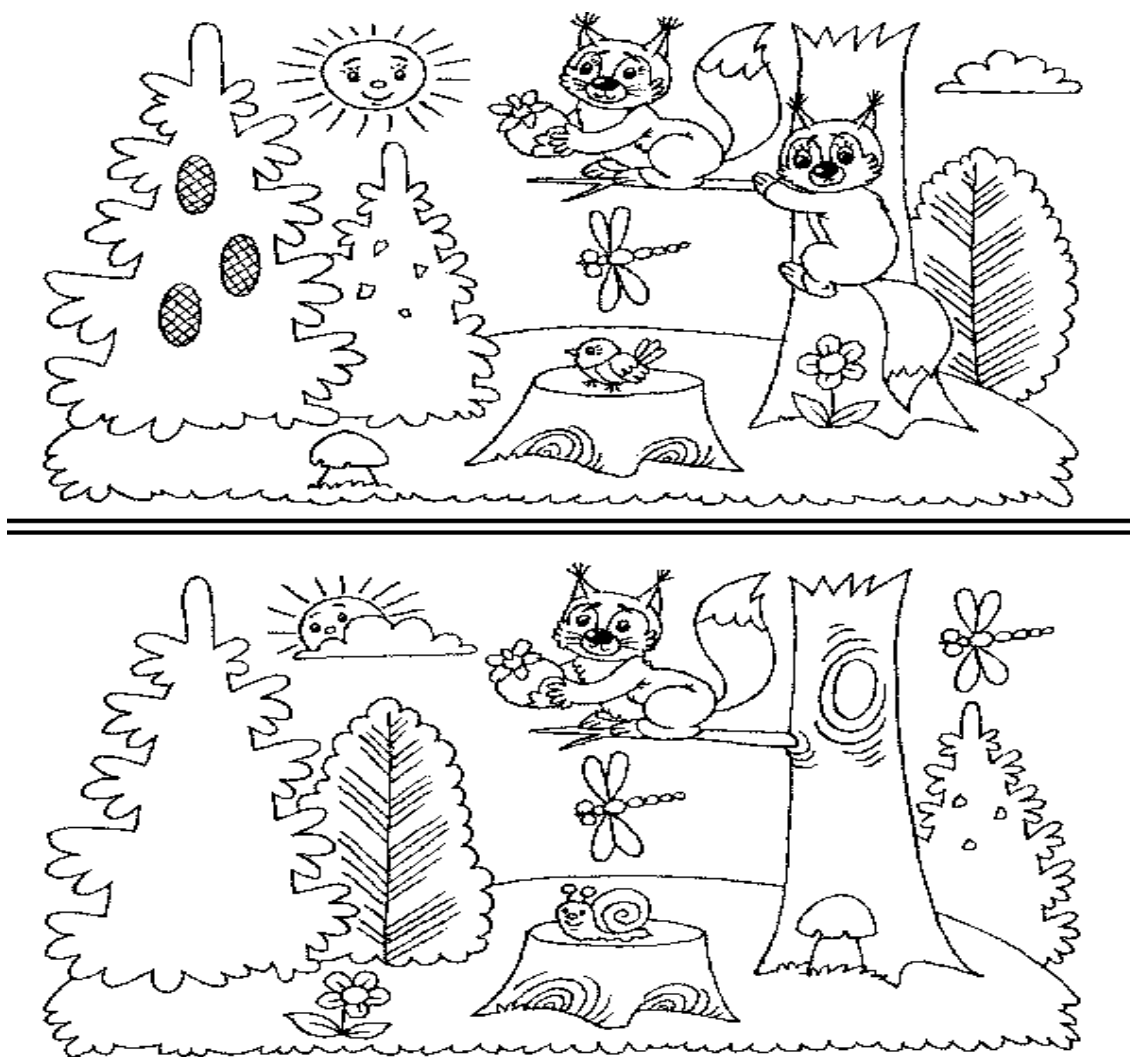
2-3 бали — низький.

0-1 бал — дуже низький.

Додаток И

Тест «Знайди кілька відмінностей?»

Мета цієї методики - визначити, наскільки дитина в стані, зберігаючи в короткочасної і оперативної пам'яті образи баченого, практично їх використовувати, вирішуючи наочні завдання. Методика розрахована на дітей 5-6 років.

Перед показом картинки дитині пропонують знайти кілька відмінностей між двома картинками.

Оцінка результатів тесту.

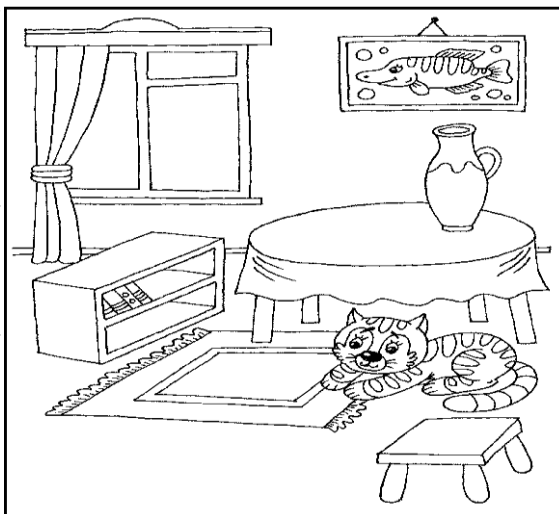
10 балів - дитина впорався із завданням менше ніж за 20 сек

8-9 балів - дитина вирішила правильно все чотири завдання за час від 21 до 30 сек.

6-7 балів - дитина витратив на виконання завдання від 31 до 40 сек.

4-5 балів - дитина витратив на виконання завдання від 41 до 50 сек.

2-3 бали - час роботи дитини над завданням зайняло від 51 до 60 сек.

0-1 бал - дитина не впорався з виконанням завдання за час понад 60 сек.

Висновки про рівень розвитку сприйняття

- 10 балів - дуже високий.
- 8-9 балів - високий
- 4-7 балів - середній
- 2-3 бала - низький
- бал - дуже низький.

2. Дитині на 20-30 секунд показують малюнок А, кажучи: "Запам'ятай все зображені на картинці предмети і їх розташування". Далі Малюнок А прибирають, і пропонують подивитися на малюнку Б і сказати що змінилося на цій картинці в порівнянні з попередньою.

Оцінка результатів тесту

6-7 балів - дитина витратив на виконання завдання від 31 до 40 сек.

4-5 балів - дитина витратив на виконання завдання від 41 до 50 сек.

2. Дитині на 20-30 секунд показують малюнок А, кажучи: "Запам'ятай все зображені на картинці предмети і їх розташування". Далі Малюнок А прибирають, і пропонують подивитися на малюнку Б і сказати що змінилося на цій картинці в порівнянні з попередньою.

Оцінка результатів тесту

6-7 балів - дитина витратив на виконання завдання від 31 до 40 сек.

4-5 балів - дитина витратив на виконання завдання від 41 до 50 сек.

2-3 бали - час роботи дитини над завданням зайняло від 51 до 60 сек.

0-1 бал - дитина не впорався з виконанням завдання за час понад 60 сек.

8-9 балів - дитина вирішила правильно все чотири завдання за час від 21 до 30 сек.

10 балів - дитина впорався із завданням менше ніж за 20 сек

-9 балів - дитина вирішила правильно все чотири завдання за час від 21 до 30 сек

Висновки про рівень розвитку сприйняття

- 10 балів - дуже високий.
- 8-9 балів - високий
- 4-7 балів - середній
- 2-3 бала – низький
- бал - дуже низький.